

עמוד התפילה

- הבעל שם טוב בפרשת נח -

טו. עמוד התפילה.

צוהר תעשה לתיבה ואל אמה תכלנה מלמעלה וגו'. ריב"ש ע"ה אמר, צוהר תעשה לתיבה, שתהיה התיבה שאדם מדבר בתורה ובתפילה מצהיר, כי יש בכל אות עולמות ונשמות ואלהות, ועולים ומתקשרים ומתיחדים זה עם זה, עם אלהות, ואחר כך מתיחדים ומתקשרים יחד האותיות ונעשה תיבה, ואחר כך מתיחדים יחודים אמיתיים באלהות, וצריך האדם לכלול נשמתו בכל בחינה ובחינה מהנוכח ואז מתיחדים כל העולמות כאחד ועולים ונעשה שמחה ותענוג גדול עד אין שיעור, וזהו תחתיים שניים ושלישיים וגו', דהיינו עולמות ונשמות ואלהות, תלת עלמין אית ליה וכו' (זוהר ח"ג קנ"ט א), וצריך לשמוע בכל תיבה מה שאומר, שהשכינה עולם הדיבור (שם ר"ל א) מדברת והוא שושבינא לה, צוהר, שתצא בבהירות, ולעשות נחת רוח ליוצרו, וצריך אמונה גדולה לזה, דהשכינה נקראת אמונת אמן (שם ט"ז ב) ובלא אמונה נקרא חס ושלוש נרגן מפריד אלוף (משלי ט"ז, כ"ח), ואל אמה תכלנה מלמעלה, היינו אמה, או יש לומר אחר שיצא התיבה מפיו אין צריך לזכור אותה להלן, והענין שלא יראה שהולכת למקום גבוה, דוגמא שאין יכול לראות בשמש, וזהו תכלנה מלמעלה, ובמה אתה יכול לעשות כן, בא אתה וכל ביתך אל התיבה היינו בכל גופך וכוחותיך תבוא אל התיבה: (צוואת הריב"ש דף ח' ע"ב, ובספר אור תורה)

טז. בתפילה צריך לשום כל כוחו בהדיבורים, וילך כך מאות לאות עד שישכח מגופניות, ויחשוב שהאותיות מצטרפים ומתחברים זה עם זה, וזהו תענוג גדול, דמה אם בגשמיות הוא תענוג, מכל שכן ברוחניות, וזהו עולם היצירה, ואחר כך יבוא לאותיות המחשבה ולא ישמע מה שהוא מדבר, וזהו בא לעולם הבריאה, ואחר כך הוא בא למדת אין שנתבטל אצלו כל כוחותיו הגשמיים, וזהו עולם האצילות מדת חכמה: (כתר שם טוב ח"ב דף י"ז ע"ג, וליקוטי אמרים דף ז' ע"ד סוף ד"ה אורייתא, ועיין לקמן פרשת שמיני אות ו')

יז. צוהר תעשה לתיבה וגו'. האיר אדוני אבי זקני הבעל שם טוב נ"ע, תיבה מרומז על מלה, שהוא נקרא תיבה, וזהו מה שאמר צוהר תעשה לתיבה, ואמר הוא ז"ל שתראה להאיר התיבה היוצא מפיו וכו', תחתיים שניים ושלישים תעשיה, יש לומר כאן מרומז מה ששמעתי מן אדוני אבי זקני נ"ע כי בכל דיבור ודיבור יש עולמות נשמות ואלהות, וזהו שמרמז כאן אצל התיבה, ותיבה הוא פירוש דיבור, וזהו תחתיים היינו עולמות שהוא מדריגה תחתונה, שניים

הוא לשון משנה אותיות נשמה, והיינו נשמות, ושלישיים היינו אלהות, על שם הכתוב (שמות י"ד, ז') ושלישים על כולו, שהוא על ידי שהוא מושל ומנהיג את הכל, וכל אלה, תעשיה, היינו התיבה והדיבור שתוציא מפיו יהיה בכוונה זו, ובאמונה שלימה, שיש בכל דיבור תחתיים שניים ושלישים, והם עולמות ונשמות ואלהות כנ"ל, והבן: (דגל מחנה אפרים פרשת נח ובפרשת שלח)

יח. אמר ר"י בעל שם טוב ע"ה, צוהר תעשה לתיבה, שיהא מנהיר התיבה, ואל אמה תכלנה מלמעלה, פירוש שנותן מזון להשכינה ממדריגות שלמעלה: (אור האמת דף א' ע"א)

יט. שמעתי בשם הבעל שם טוב זללה"ה שפירש, צוהר תעשה לתיבה, לעשות צוהר מן התיבה של תורה ותפילה, לראות ולהסתכל עמה מראש העולם ועד סופו: (אור המאיר פרשת בשלח)

כ. הבעל שם טוב זי"ע פירש, צוהר תעשה לתיבה, צוהר לשון אורה, ותיבה לשון דיבור, פירוש כשאישי ישראל רוצה לדבר דיבור צריך לראות שהמחשבה תאיר בהדיבור בתחילה, כי מחשבה אותיות חשב מה: (תולדות יצחק פרשת נח)

כא. אמר אדוני אבי זקני זלה"ה בסוד תחתיים שניים ושלישים וגו', ובפירוש אמר לבקש מהאותיות היינו מסוד אור האלהות אשר בתוכם ולבקש משם וכו': (דגל מחנה אפרים פרשת יתרו)

כב. לבקש מן האותיות ממש, וכמו ששמעתי פירושו מן אדוני אבי זקני זללה"ה, פירוש מן סוד אלוה שבהם שיעזור להם לדבר האותיות בכוונת אמת לשמה, ועל ידי זה נמתקין כל הדינים בשורשן: (דגל מחנה אפרים פרשת בשלח)

כג. שמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה כי האותיות בלי פירוש: (דגל מחנה אפרים פרשת עקב)

כד. שמעתי כי כל תיבה נכלל מכל העולם וכו' ודברי פי חכם חן: (בן פורת יוסף דף נ"ה ע"א)

כה. דע כי כל תיבה הוא קומה שלימה, וצריך להיות כל כוחו בה, כי אם לאו, תהיה כמו מחוסר אבר: (צוואת הריב"ש דף ד' ע"ב)

כו. המכוון בתפילתו בכל הכוונות הידועות לו, אינו מכוון רק אותן הידועות לו, אבל כשאומר התיבה בהתקשרות גדול, נכלל בכל התיבה כל הכוונות מעצמן ומאליהן, שכל אות ואות הוא עולם שלם, וכשאמר התיבה בהתקשרות גדול, בודאי מתעוררין אותן העולמות העליונים, ועושה פעולות גדולות בזה, לכן יראה אדם להתפלל בהתקשרות ובהתלהבות גדולה, ובודאי יעשה בזה פעולות גדולות בעולמות העליונים, כי כל אות מעורר למעלה: (צוואת הריב"ש דף י"ד ע"ב, ליקוטים יקרים דף י"ז ע"ד)

כז. גם אם תפילתו תהיה זכה וברורה, בודאי מן ההבל הקדוש היוצא מפיו יתדבק ויתחבר עם ההבל העליון הדבק אליו ונכנס אליו בתמידות כמו שאמרו רבותינו ז"ל (בראשית רבה י"ד, ט') על פסוק (תהלים ק"נ, ו') כל הנשמה תהלל יה על כל נשימה ונשימה שהאדם נושב, ויוצא ההבל ממנו מתתא לעילא, וחוזרת אליו מעילא לתתא, ובודאי בנקל יוכל להתחבר חלק אלהות אשר בתוך האדם אל שורשו: (ליקוטים יקרים דף י"ב ע"א)

כח. הנשמה אמרה להרב, שמה שזכה שנתגלו אליו הדברים העליונים לא מפני שלמד הרבה בש"ס ובפוסקים הרבה, רק משום תפילה שהיה מתפלל תמיד בכוונה גדולה, ומשם זכה למעלה עליונה: (צוואת הריב"ש דף ד' ע"ב)

כט. הבעל שם טוב גילה שאף על פי שאדם מתפלל בדביקות גדול ואהבה ויראה כראוי, מכל מקום יזהר שיהיה לו הכנעה לפני ה' יתברך כראוי גם כן, כי פעם אחד התפלל עם תלמידיו בדביקות גדול ולא היה להם הכנעה והיה קטרוג גדול מלמעלה, רק אחד היה מתפלל בהכנעה וניצולו על ידי זה: (דרכי צדק אות ה')

ל. ריב"ש אמר אדם שהוא קורא בתורה, ורואה האורות של האותיות שבתורה, אף על פי שאינו מבין הטעמים כראוי, כיון שהוא קורא באהבה גדולה ובהתלהבות, אין ה' יתברך מדקדק עמו אף שאין אומרם כראוי, משל לתינוק שאביו אוהבו מאוד ומבקש דבר מאביו, אף על פי שהוא מגמגם ואינו אומר כראוי, אביו נהנה מאוד, לכן כשאדם אומר דברי תורה באהבה, ה' יתברך אוהבו מאוד ואין מדקדק אחריו אם אומרם כראוי, כמו שדרשו רבותינו ז"ל (שיר השירים רבה ב', ט"ו) ודגלו עלי אהבה אל תקרי ודגלו אלא ולגלוגו עלי אהבה: (ליקוטים יקרים דף א', ועיין לקמן פרשת ואתחנן אות כ"ב)

לא. צריך האדם לשמור פיו ולשונו מכל דיבור, ואפילו דבר הרשות החמירו רבותינו ז"ל קודם התפילה כמו שאלת שלום (ברכות י"ד א), אף זה פוגם קודם התפילה, כי ידוע שהעולם נברא על ידי מחשבה ודיבור ומעשה, וראשית הכל הוא המחשבה, והדיבור הוא ענף המחשבה, והמעשה הוא ענף הדיבור, וכמו כן האדם בקומו משינתו, שהוא נעשה בריה חדשה כמו שאמר הכתוב (איכה ג', כ"ג) חדשים לבקרים, אם ידבר תחילה דבריו דברי הרשות, ופשיטא דברים אשר לא כן, אף אם יתפלל ויעטוק בתורה אחר כך, הכל מסתעפין ונמשכין אחר הדיבור הראשון, כי כמו שהדיבור הוא ענף המחשבה וטפלה אליו, כן הדיבור השני אל הראשון, כמו שכתוב בזהר (ח"ג פ"ג א) ובכתבי האר"י ז"ל בענין כיבוד אח הגדול מפני שאח הבכור נוטל חלק העיקרי ושאר אחיו הם המסתעפים ממנו וענפים אליו, כן הוא כאן, ולכן יזהר האדם שיקדש ויטהר דיבורו הראשון, ויזדכך מחשבתו הראשונה שתהיה דבוקה בקדושה, כדי שימשוך אליה כל שאר הדיבורים שאחריה, ואחר כך כשיעמוד בתפילה מתוך שמחה של מצוה, כמו שקידש דיבורו ומחשבתו כנ"ל, בודאי יענה בתפילתו: (כתר שם טוב דף כ' ע"ב, ליקוטים יקרים דף י"ב ע"א)

לב. כל מה שרואה יזכור בהקב"ה, אם אהבה, יזכור אהבת ה' יתברך, ואם יראה, יזכור יראת ה' יתברך כידוע בכמה מקומות, ואפילו כשהולך לבית הכסא יחשוב הלא אני מפריד רע מטוב, והטוב ישאר לעבודתו יתברך שמו וזהו יחודים: (צוואת הריב"ש דף ג' ע"ב עיין שם)

לג. צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו (תהלים פ"ה, י"ד). רצה לומר דרך מוסר, כי יש בני אדם שהולכים לדבר מצוה להתפלל או כיוצא, ובאמצע הדרך עומדין לדבר עם בני אדם, אף שעושה אחר כך המצוה מכל מקום עבירה הוא בידו שלא הלך בזריזות והעונש שלו לאחר פטירתו הוא גם כן מדה כנגד מדה, לפי הידוע מכמה ספרים, שמעבירים אותו על הנהר על מעבר קצר מאוד, וזה נחשב לו יסורים קשים מאוד, כי יש לו פחד ורעדה והוא צריך לרוץ מהרה מאוד, כי זהו פעולה כשהמעבר צר, לעבור מהרה, והנה באמצע הדרך והמעבר שולח לו הקדוש ברוך הוא את המלאך לעכבו, והוא אותו המלאך שנברא מאותה מצוה והיה לו לאותו מלאך צער, כי במחשבתו שחישב בביתו לילך לדבר מצוה נברא נשמה למלאך, ובעשיית המצוה נברא הגוף, ובשביל ששהה לברוא אותו הגוף מחמת שעמד לדבר עם בני אדם, על כן בא זה המלאך גם כן באמצע המעבר לעכבו, כדי שלא יוכל לרוץ ויצטער מהפחד,

וזהו צדק לפניו יהלך וגו', לפי פשוטו כל המצוות הולכים לפני האדם אחר פטירתו, אך שיראה בשעת הליכתו שהולך לדבר מצוה או לבית הכנסת להתפלל שילך בזריזות ולא בעצלות, כדי שישם לדרך פעמיו ולא יעכבהו במעבר הנהר: (צוואת הריב"ש דף י"ד ע"א)

לד. ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו (תהלים ס"ב, י"ג). הקושיא ידוע, ונראה על פי מה שסיפר הבעל שם טוב הקדוש שפעם אחת היה קטרוג גדול ביום הכיפורים, כי השטן אמר שאינו מדבר כלל מאנשי רשע, כי אם מאנשים היראים ושלימים, ההולכים בכל יום להתפלל במנין בבית הכנסת, אשר בעת הליכתם להתפלל רואין עגלה עצים, ועומדין על המקח לקנות העצים ועל ידי סך קטן שמוזיל להם המוכר הם מתאחרים ובאים לבית הכנסת אחר ברכו וקדושה, וכל המלאכים מליצי יושר לא היה להם מליצה על זה, והשיב הבעל שם טוב מליצה ישרה, אמת שקודם שעושים המצוה בקל להפסיד המצוה על ידי סך קטן, אבל לאחר שכבר עשו המצוה, גם אם יתנו לו הון רב לא ימכרנה אף מי שהוא קל הדעת, ועל ידי מליצה זו נמתקו הדינים, וזהו הכוונה ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו היינו כמו שחביבה עליו המצוה אחר עשייתה ולא כקודם עשייתה: (דגל מחנה ראובן אות נ"ט)

לה. שמעתי ממורי ז"ל כי יש שצריך להתחזק תחילה קודם התפילה, כדי שיהיו לו מוחין להתפלל בלי מחשבה זרה על כל פנים, או בדביקות, והוא על ידי מזמורים או תורה שיתעסק תחילה ומתוך כך הוא עומד להתפלל מתוך דברי תורה, שיש לו מוחין, ויש שאם ירבה במזמורים או תורה קודם התפילה לא יהיו לו מוחין לתפילה, וזהו שאמרו (מנחות ק"י א) אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו לשם שמים שיהיו לו מוחין בתפילה לכך הם שוים, וסרה קושית הט"ז (אורח חיים סימן א' ס"ק ג'), ודברי פי חכם חן: (תולדות יעקב יוסף תזריע דף צ"ב ע"א)

לו. לא יאמר הרבה תהלים קודם התפילה, שלא יחליש גופו, ולא יוכל אחר כך לומר העיקר, היינו חובת היום, דהיינו זמירות וקריאת שמע ותפילה, בדביקות גדול, מחמת שהפסיד כוחו קודם התפילה בשאר דברים, רק תחילה יאמר העיקר בדביקות, ואם יתן לו ה' יתברך עוד כח יאמר תהלים ושיר השירים בדביקות, וכן ביום הכיפורים קודם נעילה יאמר מחזור בקטנות כדי שיוכל אחר כך להתפלל בדביקות: (צוואת הריב"ש דף ד' ע"ב)

לז. אמרו רבותינו ז"ל (פסחים קי"ז. זוהר ח"א ס"ז א) כל מקום שנאמר מזמור לדוד היה מנגן ואחר כך שרתה עליו שכינה, מזמור להביא רוח הקודש לדוד, וכל שנאמר בו לדוד מזמור שרתה עליו שכינה ורוח הקודש ואחר כך אמר שירה, והנה באמירתנו ספר תהלים יש לנו ליבוש ולהכלם, דאימתי רוח הקודש שורה עלינו קודם האמירה או אחר כך, על כן יראה לומר בקדושה ובטהרה, באימה וביראה: (כתר שם טוב ח"ב דף ד' ע"ד)

לח. בשם הבעל שם טוב, שצוה לאנשיו, שקודם כל תפילה ילמדו מאמר זוהר: (ליקוטי תורה הדרכה ז')

לט. יזהר להיות התפילה בין בקיץ בין בחורף קודם הנץ החמה, דהיינו, יהיה רוב התפילה עד קרוב לקריאת שמע, קודם הנץ, והחילוק בין קודם הנץ לאחר הנץ כרחוק מזרח ממערב, כי אז עדיין יכולין לבטל הדינים בנקל וסימנך (תהלים י"ט, ו') והוא כחתן יוצא מחופתו ישיש כגבור וגו' ואין נסתר מחמתו, אל תקרי מחמתו אלא מחימתו, כלומר כשכבר השמש יצא על הארץ אזי אין נסתר מהדינים הבאים ממלאכי חמה, על כן אל יהא דבר זה קטן בעיניך, כי גדול הוא, ובעל שם ז"ל היה מדקדק גדול על זה, ולפעמים כשהיה עת שלא היה לו מנין היה מתפלל ביחיד: (צוואת הריב"ש דף ג' ע"א)

מ. בשם רבינו הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים, טעם למה אסור להקדים תפילתו לתפילת ציבור כדאיתא בגמרא (ברכות כ"ח ב) ובשולחן ערוך (אורח חיים סימן צ' ס"ק י') שהוא קודם רצון והסכמת האיברים: (קול אריה פרשת תולדות)

מא. יחשוב קודם התפילה שהוא מוכן למות באותה התפילה, מחמת גודל הכוונה, ויש מכוונים כל כך עד שפעמים בטבע היה יכול למות, בשתים או בשלש תיבות שאומר לפניו יתברך שמו, וכשיחשוב כך, יאמר בלבו למה לי איזה פנייה וגאווה, באותה תפילה, כיון שבדעתו אפילו למות אחר שתים או שלש תיבות, ובאמת הוא חסד גדול מה' יתברך, שנותן לו כח ומשלים התפילה והוא חי: (צוואת הריב"ש דף ד' ע"ב ודף ז' ע"א)

מב. זה חסד גדול מה' יתברך שאדם חי אחר התפילה, שלפי דרך הטבע היה לו למות מחמת שמפסיד כוחו, כי נתן כוחו בהתפילה, כל כך, מכח הכוונה הגדולה שהוא מכוון: (בריית ליקוטים יקרים, צוואת הריב"ש דף ד' ע"ב)

מג. בשם הבעל שם טוב ז"ל, שאמר שנס גדול הוא כשאדם חי אחר התפילה, שלא יצאה נשמתו מגודל הדביקות: (שפתי צדיקים פרשת בשלח)

מד. המדבר בלא מחשבה הוא כמו מוציא זרע לבטלה רחמנא ליצלן, כי המחשבה אצל האדם הוא שיעור קומה שלימה, והראיה לזה כי כשאדם מחשב בדבר אחר בעת הזיווג מוליד בן תמורה (נדרים כ' ב) וגם כשאין מחשב כלום מענין הזיווג אינו יכול לזווג, והמחשבה הוא החכמה, והדיבור הוא ההולדה, כי גם במחשבה יש אותיות, כי מחשב באותיות, וכשאדם אינו מחשב במה שהוא מדבר אזי הוא כמוציא זרע לבטלה, שהדיבור הוא חיות שלו: (ליקוטים יקרים דף ד' ע"ב)

מה. כשאדם במדריגה קטנה, אז טוב יותר להתפלל מתוך הסידור, שמכח שרואה האותיות, מתפלל יותר בכוונה, אבל כשהוא דבוק בעולם העליון, אז יותר טוב לסגור עיניו, כדי שלא יבטל אותו הראייה מלהיות דבוק בעולם העליון: (צוואת הריב"ש דף ד' ע"ב)

מו. החכם עיניו בראשו להבין ולהשכיל אם הזמן גורם שיוכל לכוון בסוד הפנימי ולהתענג כנ"ל מוטב, ואם רואה שהוא בסוד הקטנות ואינו יכול לכוון, שמתגברין עליו מחשבות זרות, אזי יתפלל כתינוק בן יומו מתוך הכתב, כאשר העיד מורי על עצמו שהיה בארץ אחרת זמן מה בבחינה זו שנסתלק ממנו הנ"ל והיה מדבק עצמו אל האותיות וכו', ואמר כאשר מתפלל מתוך הכתב ומדבק עצמו אל האותיות אזי מעלה בחינת עשיה, כי תיבת כתב הוא ראשי תיבות כתר של מלכות שהוא ת' על ידי בינה, וכך צוה לאיש פרטי שיעשה כך עד שחזר למדריגתו העליונה וכו', ודברי פי חכם חן: (כתונת פסים בלק דף מ"ג ע"ג)

מז. צריך לילך ממדריגה למדריגה בתפילה שלא יפסיד כל כוחו בתחילת התפילה רק יתחיל במתון, ובאמצע התפילה ידבק בדביקות גדול, אז יהיה יכול לומר אפילו במרוצה התיבות של התפילה, אף על פי שבתחילת התפילה אינו יכול להתפלל בדביקות מכל מקום יאמר התיבות בכוונה גדולה, ויחזק את עצמו מעט מעט עד שיעזור לו ה' יתברך להתפלל בדביקות גדול: (צוואת הריב"ש דף ד' ע"א)

מח. וכן כשנפל ממדריגתו באותה התפילה, יאמר התיבה בכוונה קטנה כפי שיכול, ואחר כך יחזק עצמו לחזור למדריגתו אפילו כמה פעמים במדריגה אחת, ומתחילה ידבק בגוף של התיבה ואחר כך יתן בתיבה הנשמה, וצריך לעורר עצמו בתחילה בגוף שלו בכל כוחו, כדי

שתאיר בו כח הנשמה כדאיתא בזוהר (ח"ג קס"ח א) אעא דלא דליק יבטש בו וינהר, ואחר כך יכול לעבוד במחשבה לבד בלי תנועת הגוף: (צוואת הריב"ש דף ז' ע"א)

מט. ואי אפשר להתפלל בכוונה כי אם על ידי חיזוק, וצריך לבקש מה' יתברך סיוע ועזר: (צוואת הריב"ש דף ז' ע"א)

נ. יחשוב שטוב לו שה' יתברך יעזור לו שיכוון כמו חצי תפילה או רובו בכוונה גמורה, ולבסוף כשיחליש ושיבטל הדביקות מה לעשות לו, יתפלל כפי יכולתו בכוונה קטנה עד סוף עליו: (צוואת הריב"ש דף ז' ע"א)

נא. פעמים מתפלל בקטנות ואחר כך ברגע אחד מאיר אור נשמתו ועולה לעולם העליון כמו אדם העולה בסולם כמו שכתוב (תהלים מ"ג, ג') שלח אורך ואמתך המה ינחוני דהיינו אור העליון: (ליקוטים יקרים דף ג' ע"ד)

נב. פעמים אין אדם עובד רק בקטנות, היינו שאינו נכנס בעולמות עליונים כלל, רק שמחשב שמלא כל הארץ כבודו, והוא קרוב אצלו, והוא באותו שעה כמו קטן, שאין שכלו גדול רק מעט, ומכל מקום אף שהוא עובד בקטנות עובד בדביקות גדול: (צוואת הריב"ש דף ז' ע"ב)

נג. אפילו כשנופל ממדריגתו יהיה דבוק בבורא במחשבה קטנה כי לפעמים יש גם כן קטנות למעלה, בועיר אנפין, ומכח אותה הקטנות יבוא לגדלות, כמו בגחלים, אם יהיה ניצוץ אחד שנשאר יכול לנפח בהם הרבה, עד שיהיה מדורה גדולה, לאפוקי אם לא יהיה אף ניצוץ קטן לא יכול לנפח אש, כך אם לא יהיה דבוק במחשבה קטנה תמיד בו יתברך, יכבה נשמתו לגמרי חס ושלום: (ליקוטים יקרים דף ט"ו ע"ב, ובכתר שם טוב דף כ"א ע"א קצת בשינוי לשון)

נד. לפעמים אם אינו יכול להתפלל לא יאמין שהיום בודאי לא יתפלל אלא יחזק עצמו יותר, ויפול עליו יראה יותר ויותר, כי הוא משל למלך שיצא למלחמה, ומתלבש עצמו, והחכמים מכירים אותו בתנועותיו, אבל אותם שאינם חכמים כל כך מכירים את המלך על ידי סימנים, שבמקום שיש שם שמחה יתירה וגדולה, שם הוא המלך, וכן כשאינו יכול להתפלל בכוונה ידע שיש שם שמירה יתירה סביב המלך, ובאמת יש שם המלך אבל הוא אינו יכול ליקרב אל המלך, מחמת גודל השמירה שסביב המלך, לכן צריך לחזק עצמו ביראה, ובכח גדול בכוונה יתירה, כדי שיהיה יכול להתקרב ולהתפלל לפניו יתברך שמו, ואז יהיה יכול להתפלל בכוונה יתירה: (צוואת הריב"ש דף ה' ע"א)

נה. לא יאמר אדם כשאוכל להתפלל בהתלהבות אתפלל ואם לאו לא אאנוס את עצמי להתפלל, כי אם אדרבה, כמשל המלך כשבא למלחמה ומשנה את בגדיו, אותם שהם קרובים למלכות מכירים את המלך בתנועותיו, ואותן שאינם קרובים למלך, רואים כשהעם משמרים יותר באותו המקום, מסתמא שם המלך, כך הוא כשאינו יכול להתפלל, משמרים את המלך שלא לגלות אותו לפניו, ואם כן יחזק את עצמו יותר, כי הלא המלך בכאן ומסתתרין אותו בפניו: (צוואת הריב"ש דף י' ע"א)

נו. כשיהיה בקטנות יהיה גם כן בדביקות גדול עם השכינה, ואחר כך ברגע אחד תיכף כשיחשוב בעולם עליון מיד הוא בעולמות עליונים, שכמו שאדם מחשב שם הוא, ואם לא היה בעולם עליון לא היה מחשב כלל: (צוואת הריב"ש דף ה' ע"א)

נז. אינו יכול להתפלל כראוי אם אין לו אור מקיף אותו מכל צדדיו וסביבותיו, שירגיש אותו מקיף: (ליקוטים יקרים דף ב' ע"א)

נח. מתחילה כשרוצה להתפלל יהיה ביראה, שהוא השער לכנוס לפניו יתברך (שבת ל"א ב) ויאמר בלבו למי אני רוצה לדבק את עצמי להבורא כדיבורו כל העולמות, והמהוה אותם ומקיים אותם, ויתבונן בגדלותו וברוממותו, ואחר כך יכול להיות בעולמות עליונים: (צוואת הריב"ש דף ז' ע"ב)

נט. יש מי שמתפלל בעצבות מחמת מרה שחורה הגוברת עליו וסובר שמתפלל ביראה גדולה, וכך יש מי שסובר להתפלל מגודל אהבת הבורא, והוא מחמת מרה אדומה, אמנם כשהוא באהבת ה' ומחמת זה נופלת עליו בוש ורוצה לפאר את ה' יתברך, ולנצח את היצר הרע בשבילו אז הוא טוב, כי אדם לא נקרא עובד ה' יתברך כי אם בדחילו ורחימו, ויראה שתפול עליו יראה, ולא מה שהוא מעורר עצמו ליראה כי זהו העלאת מיינן נוקבין, אבל היראה האמיתית הוא כשתפול עליו חיל ורעדה, ומחמת פחד אינו יודע היכן הוא, והמוחין נזדככו ויורדין דמעות מאליהן, אבל כשאינו כך, אף על פי שנראה לו שאוהב את הבורא, בודאי אינו כלום, כי זה השער לה', יראה הוא השער לאהבה, ואם אינו בהשער שהוא יראה, איך אפשר לו להיות באהבה, ומי שהוא כהנ"ל אינו אפילו עבד, ומכל שכן שאינו במדריגה ההוא שתפול עליו יראה, ואין הוא עובד עבודת הראוי ליהודי כלל, שאינו עובד ה' יתברך רק מצות אנשים מלומדה, והוא מדמה בעצמו שהוא עובד את ה' יתברך ועובדו בשמחה, ואין זו רק שמחה של הוללות, על כן ישוב אל ה' בכל לבו ובכל נפשו: (ליקוטים יקרים דף ג' ע"א)

ס. התפילה שהוא בשמחה גדולה, בודאי הוא יותר מקובלת לפניו יתברך שמו, יותר מהתפילה בעצבות בבכיה, ומשל על זה כשעני שואל ומבקש ומתחנן לפני המלך בבכיה גדולה אף על פי כן אינו נותן לו אלא דבר מועט, אבל כשהשר מסדר לפני המלך שבח המלך בשמחה ומתוך זה מבקש גם בקשתו, אז נותן לו המלך בקשה מרובה מאוד כמו שנותנים לשררות: (צוואת הריב"ש דף י"ג ע"א)

סא. תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף (שיר השירים א', י"א), תורי זהב דחילו, עם נקודות הכסף רחימו שלא ידבר התורה והתפילה בפנייה חיצונית, שמזה נבראים הקליפות ומתלבש ברשעים לנקום ממנו כמו ששמעתי כעין זה ממורי, וזהו שאמרו (הובא ברש"י בראשית ו', י"ח) שלא יהרגוהו רשעים שבדור, והבן, וצריך דחילו יותר מרחימו שנקרא נקודות הכסף כמו ששמעתי ממורי: (בן פורת יוסף דף כ"א ע"ב)

סב. שמעתי ממורי כי על ידי פנייה חיצונית שהוא קומה שלימה מזה נברא אדם המצער וכו': (צפנת פענח דף י"ח ע"א)

סג. לא יאמר אדם בשבת אתפלל בכוונה ולא בחול, שלא יהיה כעבדים המשמשים את המלך, וכשהמלך עומד לפנייהם הם מתדבקים בעבודה, וכשאינן המלך לפנייהם אין מזדרזין בעבודה, ואין זה עבד נאמן, אבל יודע לו באמונה שרע לו בלא המלך, וידחה כל המשמורות עד שיבוא לפני המלך אף על פי שאינו יכול לדבר לפניו, ואינו ראוי לבוא לפניו אף על פי כן יעשה לו המלך רצונו, כי רחמנות גדול עליו עד מאוד: (צוואת הריב"ש דף י' ע"א)

סד. כל ימי עני רעים (משלי ט"ו, ט"ו). על פי מה שאמרו רבותינו ז"ל (נדרים מ"א א) אין עני אלא מן הדעת, כך הוא הפירוש, כל ימי עני, שהוא עני בדעת, רעים, רצה לומר שאין תפילתו ולימודו נחשבת כלל לפניו יתברך שמו, כי בודאי הם בלא דחילו ורחימו, ולא פרכת לעילא (תיקוני זוהר תיקון י'), ופריך (בבא בתרא קמ"ו א) והא איכא שבתות וימים טובים, רצה לומר שבודאי בימים הללו בא לכל אדם התעוררות מלמעלה, ובודאי מתפלל בהם בכוונה, ותיריך שינוי וסת, רצה לומר אף שמתפלל עתה בכוונה, רואה את עצמו שמתפלל בכוונה ומחמת זה בא לו גאות וגדלות בלבו, ורואה את עצמו שעלה עתה במדריגה עליונה לכן אף עתה הם

רעים לפי ששינוי וסת הוא תחילת חולי מעיים, רצה לומר שאין היצר הרע מתגרה אלא מתוך אכילה ושתייה (זוהר ח"א ק"י. במדרש הנעלם) ומחמת זה בא לו הגיאות וד"ל: (צוואת הריב"ש דף ט"ז ע"ב, רמזי אגדות בסוף ספר אור תורה דף ס"ז ע"ד)

סה. שמעתי בשם הבעל שם טוב זללה"ה שהיה אומר עבירה גדולה ביד הציבור, כשהש"ץ אינו מאריך בניגונים ורוצה לסיים איזה ענין מהתפילה, והם מאריכים בתפילתם, ומעכבים על ידו מלהשפיע, ואם ימתין עד כלותם ויסיימו הציבור תפילתם, בין כך ובין כך יחליש המוחין אצלו, ולא יהיו לו אחר כך מוחין חזקים להשפיע אל השכינה, ואם כן, מה מאוד צריכין הציבור להזהר ולהשמר שלא יגרמו ככה חס ושלום ויאבדו טובה הרבה, וכיון שכן ראה גם ראה, אשר מלאכה גדולה ועובדא כבדה הוא בין שניהם, הש"ץ עם הציבור, לדעת איך יתנהגו בעניני התפילה, וביד הש"ץ ביותר: (אור המאיר פרשת תצוה ד"ה ואתה תצוה)

סו. יש פעם שאדם רוצה להתפלל בהתלהבות ואינו יכול שאיבריו כבדים עליו, ור' ישראל בעל שם זללה"ה אמר, שדוד המלך ע"ה התפלל על זה (תהלים ע"א, ט') אל תשליכני לעת זקנה שאיבריו כבדים עליו כזקן: (אור תורה פרשת עקב, אור האמת דף י"ח ע"ב)

סז. מהבעל שם טוב ביאור ענין אל תשליכני לעת זקנה, הכוונה שאל ישליך העת לידי זקנה, כי לפעמים נופל העבודה של האדם לידי זקנה באמצעות המשך הזמן וכו': (אור המאיר פרשת יתרו)

סח. מהרב אלוקי וכו' הבעל שם טוב ז"ל, בפסוק אל תשליכני לעת זקנה וגו', תימא וכי בבחרותו אינו צריך סיוע אתמהה, אלא הכוונה דלפעמים יתלהב האדם לאיזה עובדא הן לתורה הן לתפילה, אבל אינו מתיישן אצלו זה ההתלהבות והחשק, רק תיכף ומיד יפול מהחשק, ודומה לו כאילו הזקין זה המצוה, על דרך שאמרו (טור אורח חיים סימן ס"א) כפרוטגמא ישנה, לזה אמר אל תשליכני מההתלהבות, להיות בעיני כזקנה וכפרוטגמא ישנה, אלא שיהיה אצלי כפרוטגמא חדשה: (שפתי צדיקים סוף פרשת פקודי, תולדות יצחק ואתחנן, ושם ברמזי תהלים)

סט. צריך האדם ללמוד ולהרגיל את עצמו שיתפלל אפילו הזמירות בקול נמוך, ויצעק בלחש, ויאמר הדבר בין בזמירות בין בלימוד, בכל כוחו, כדכתיב (תהלים ל"ה, י') כל עצמותי וגו', והצעקה שתהיה מחמת דביקות תהיה בלחש: (צוואת הריב"ש דף ד' ע"ב)

ע. פעמים יש לעבוד לה' יתברך בנשמה לבד, דהיינו במחשבה, והגוף יהיה עומד במקומו, כדי שלא יחלה כשישתמש בו הרבה, ולפעמים יכול אדם לומר התפילה באהבה ויראה והתלהבות גדול בלי שום תנועה, ויהיה נראה לאדם אחר שהוא אומר אותן דברים בלי שום דביקות, וזהו יכול האדם לעשות כשהוא דבוק מאוד לה' יתברך אז יכול לעבוד אותו בנשמה לבד באהבה רבה וגדולה, וזה העבודה הוא יותר טובה והולכת במהירות יותר ובדביקות יותר לה' יתברך, מהתפילה שנראה בחוץ על האיברים ואין להקליפה אחיזה בזו התפילה שכולו הוא בפנימיות: (צוואת הריב"ש דף י"ג ע"א, כתר שם טוב דף כ"ב ע"ב)

עא. פעמים יכול לומר התפילה במהירות מאוד מחמת שבווער בלבו אהבת ה' יתברך מאוד, והתיבות יוצאים מפיו בעצמם: (צוואת הריב"ש דף ד' ע"ב)

עב. לטהר המחשבה, קבלתי ממורי נר"ו רבינו הבעל שם טוב זי"ע לכוון בשם כוז"ו וכתב מו"ה מ"פ ששם זה בחכמה, ששם המחשבה, והוא בחינת דין, ושם זה במילואו, כזה כ"ף וא"ו זי"ן וא"ו גימטריא טפטפיה שם המחשבה, עד כאן: (סידור ר' שבתי ז"ל)

עג. לולי דמסתפינא להעלות בכתב מה ששמעתי ממורי דברים נוראים בענין מיתוק דינין ש"כ ופ"ר, והמתקת הרהורים על ידי שם שדי וחילופו כהת וגם שם הויה בחילוף הוא שם כוז"ו, ורשמתי ראשי פרקים בנייר בפני עצמו: (תולדות יעקב יוסף שמות דף מ"א ע"ב)

עד. סוד שם כהת שחילופו שדי ובזה השם הרג משה למצרי, והעלה הניצוץ השורה במקום טינוף לשורשו, והשם הזה מסוגל מאוד לזה כידוע ממרן אלוקי הבעל שם טוב זי"ע האיך להעלות עם זה השם לכל הניצוצין וכו': (אוצר החיים פרשת צו דף נ"ח ע"א)

עה. בשם ריב"ש שמעתי שהשם כוז"ו הוא אחוריים של שם הוי"ה, ושם הוי"ה הוא מדת רחמים ושם כוז"ו שהוא מדת אחוריים הוא מדת גבורה, ואותיות כ"ו מן שם כוז"ו הוא מספר של שם הוי"ה ברוך הוא, נמצא שעודף שם כוז"ו שהוא מדת גבורה על שם הוי"ה מדת הרחמים הם אותיות זו, לכך אמר גם זו לטובה (תענית כ"א א) היינו גם זו שהוא ממדת גבורה לטובה הוא כלול בחסד: (רב ייבי תהלים פרק י"ח ופרק ל')

עו. שמעתי ממורי זלה"ה הן בסדר הלימוד הן בתפילה אם הוא מבין פירוש המלות בתפילה ומבין פשט ההלכה בלימודו אז מקשר מלכות שהוא דיבור אל הבינה שהוא מחשבה, ודברי פי חכם חן: (תולדות יעקב יוסף ריש פרשת ואתחנן דף קע"ו ע"ג)

עז. שורש התפילה לקשר דין המלכות, ולמתק הדינין בשורשה שהוא בינה כמו שכתבתי במקום אחר בשם מורי זלה"ה: (בן פורת יוסף דף קט"ז ע"ב ועיין לקמן אות קנ"ט)

עח. סוד חשמל (יחזקאל א', ד') שדרשו חז"ל בגמרא (חגיגה י"ג ב) עתים חשות ועתים ממללות שהוא מלשון חש מל, שצריך לחשות עד שמל וכורת הקליפות אז ימלל וידבר למתק הדינין בשורשן שהוא סוד התפילה שביאר מורי בשם רבו וכו': (בן פורת יוסף דף כ"ט ע"ג)

עט. כוונת התפילה גם כן לחבר יו"ד שהוא חכמה אל ה' שהוא המלכות שהוא הדיבור על ידי הקול שהוא הוי"ה ועל ידי המחשבה שלו, שהוא הבינה שלו, והוא סוד אהי"ה הוי"ה אדנ"י, ולזה נקרא שמה תפילה שמחבר צורה ליוצרה: (ליקוטים יקרים דף ד' ע"ב)

פ. יכוון בתפילה שמעורר אותיות שנבראו בהם שמים וארץ וכל הברואים כולם עליונים ותחתונים, כל העולמות כולם, ואם כן באומרו התפילה והשבחים הוא אומר עם כל העולמות ועם כל הנבראים, כי הוא מעורר האותיות, והאותיות הם החיות של הברואים, אם כן עם כולם הוא אומר, ומעלה כל הנבראים משמים וארץ בכוונה זו, ועל ידי בני העלייה שמתפללין בכוונה, הם מעוררין גם האותיות של פחותי ערך, וגם הם יוכלו להתפלל יותר בכוונה ובהתלהבות, ויחזרו למוטב, והבעל שם טוב גילה זה גם כן ואמר לתלמידיו צריך אתה להתפלל אפילו על עוף הפורח המצפצף, וכן בדברי תורה לבני אדם להוכיחם מועיל כוונה זו להועילם, והזהיר בזה הרבה: (דרכי צדק אות ל"ט)

פא. שמעתי בשם הרב המגיד מו"ה מנחם מענדל וכו' באומר דברי מוסר ותוכחה לבני עירו, יראה לקשר את עצמו תחילה בו יתברך שמו, ואחר כך יראה לדבק ולקשר את עצמו עמהם מצד האחדות והתכללות כי שורש אחד להם לראשי הדור עם בני עירו, וכשעושה כך אז ה' אלהיו עמו ויעל עמהם לדבק אותם בו יתברך שמו, וזהו שאמר בזהר (ח"ב קכ"ח ב) זכאה מאן דאחיד בידא דחייביא דאוחוז בידם להעלותם, ואם כן עושה פעולה מיד באמירתו תוכחה ומוסר לעם בני ישראל ודברי פי חכם חן, וכן שמעתי זה הדרך ממורי בענין התפילה להעלותם גם כן: (תולדות יעקב יוסף משפטים דף ס"ו ע"ג, בהעלותך דף קל"ז ע"א)

פב. שמעתי בשם מורי בענין התפילה וכוונתה, ויחודים, שצריך לקשר את עצמו בהם, וידוע שהוא עולם קטן, ובהתעוררות דלמטה יתעוררו למעלה למעלה וישפיעו למטה עד מדריגתו של זה האדם המכוון זה ומקבל השפעה וכו': (תולדות יעקב יוסף פרשת קדושים דף ק' ע"א)

פג. אמר מורי בעל שם טוב נבג"מ פירוש הכתוב (ישעיה ז', י"א) שאל לך אות מעם ה' אלהיך, רצה לומר שתתחנן ותשאל מהקב"ה שיתן לך אות, דהיינו האותיות שמדבר בתורה ובתפילה מן אותן הדבקים עם ה' אלהיך, שתזכה לחבר אותם לשורשם: (מאור עינים פרשת תשא)

פד. יחשוב כשמתפלל שבאותיות מתלבש ה' יתברך, פירוש, דאין אנו יודעים מה שאדם חושב אלא אם כן מדבר, נמצא הוי הדיבור מלבוש למחשבה, ויאמר בלבו, מלך גדול כזה אני עושה לו מלבוש, ראוי לי לעשות בשמחה, וידבר בכל כוחו, כי בזה נעשה אחדות עמו יתברך שמו, כי כוחו בהאות, ובהאות שורה הקדוש ברוך הוא, נמצא הוא אחדות עמו יתברך שמו: (צוואת הריב"ש דף י"ג ע"א)

פה. אין דיבור בלא מחשבה, כי מקודם הוא חושב מה שידבר, והנה כשחושב קודם התפילה מה שידבר ולפני מי ידבר, בודאי תפול עליו יראה ובושה שיהיה ירא מן הדיבורים עצמם, כשנותן על לבו שהעולם הדיבור, היא השכינה כביכול מדברת בו, והיא כלולה מכל המדות יראה ואהבה והתפארות וכן כולם כידוע, ואיך לא יהיה לו יראה ובושה כשידע שמעורר השכינה וכל המדות כביכול, וזהו עושי דברו (תהלים ק"ג, כ'), שעושים מדיבור מעשה: (כתר שם טוב ח"ב דף ה' ע"ב, והוא קיצור מליקוטי אמרים דף ו' ע"ב ד"ה בן בג בג)

פו. כשמדבר יחשוב ברמז קול ודיבור, וידבר ביראה ואהבה, ויחשוב שזה מדבר עולם הדיבור מפיו, אז מעלה הדיבורים: (כתר שם טוב ח"ב דף ד' ע"ד, וליקוטי אמרים דף ד' ע"ד, ועיקר רמז קול ודיבור מבואר לקמן בפרשת תשא אות י"ח עיין שם)

פז. המשל הוא כלי להשכל, וכן הדיבור הוא כלי להמחשבה, וכשהוא מדבר בלי כוונה הוא שבירת הכלים, שאין חיות בכלים, וכשהוא מפשיט עצמו מגשמיות, שהוא הגוף והכלי שלו, אז יכול לראות הפנימיות הכלי, דהיינו החיות והאורות של האותיות, כשהוא מפשיט עצמו מגשמיות, ומלביש עצמו בתוך דיבורים, אז הוא דבוק בבורא יתברך שמו, שהוא מלובש בתוך הדיבורים, ויראה שלא יפול ממחשבתו, ויחזיק עצמו להעלות למעלה: (כתר שם טוב ח"ב דף ב' ע"ב, ליקוטי אמרים דף ד' ע"א)

פח. ישים כל מחשבתו בכח התיבות שהוא מדבר עד שיראה האורות של התיבות האין מתנוצצים זה בזה, ומתוכו נולדים כמה אורות, וזהו אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה (תהלים צ"ז, י"א), האותיות שבתורה הם חדרים של ה' יתברך שהוא ממשיך בהם את אצילות אורו כמו שכתב בזה"ק (ח"ג ע"ג א) קודשא בריך הוא ואורייתא כולא חד ולתוכן צריך אדם לתת כל הכוונה שהיא הנשמה, כי הכוונה הוא הנשמה, וזהו הדביקות, קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל כולא חד, וזהו התפשטות הגשמיות, פירוש שיפשיט נשמתו מגופו, ותהיה נשמתו מלובשת באותן המחשבות שהוא מדבר, ויראה כמה עולמות העליונים: (כתר שם טוב ח"ב דף ד' ע"ד, וליקוטי אמרים דף ד' ע"א בשינוי קצת)

פט. יחשוב שעולם הדיבור מדבר בו וזולתו אי אפשר לדבר כמו שנאמר (תהלים נ"א, י"ז) אדנ"י שפתי תפתח, וגם כן מחשבתו אי אפשר להיות כי אם על ידי עולם המחשבה, והוא כשופר כי מה שתוקעין בתוכו אותו הקול הוא מוציא, ואם יפרוש ממנו התוקע אז לא יצא

קול, כך בהעדר חס ושלום כוחו יתברך שמו ממנו אינו יכול לדבר ולחשוב: (כתר שם טוב ח"ב דף י"ט ע"ד, והוא בליקוטי אמרים דף י"ח ע"ב)

צ. יחשוב אדם בדיבור שעולם הדיבור מדבר בו עולם גדול כזה שבו נבראו כל העולמות כדאיתא בהבראם שהוא בה' מוצאות הפה, ועל ידי זה יחשוב בתפארתו יתברך שמו, שכל חיות העולמות הוא בדיבור, והוא הוא עולם היראה, וכביכול שכינה מצמצמת את עצמה ושורה בדיבורו ופיו כדאיתא בספר יצירה (פרק ב' משנה ג') קבען בפה ואם הדיבור הוא כך מה הוא עולם המחשבה, ועוד אורות מצוחצחות אשר אין סוף וחקר וכשיתחיל לחשוב ואומר בלבו כי זהו צמצום עולם המחשבה במוח מדת חכמה ובינה עולם גדול כזה ראוי לבייש מפניו: (כתר שם טוב ח"ב דף כ"א ע"א, ליקוטי אמרים דף י"ח ע"א)

צא. וזה נקרא מתפלל לשמה, פירוש לשם הדיבור, שהדיבור מתאוה ומשתוקק להיות דבוק במחשבה, וכשמדבר באהבה ויראה הקול והדיבור משתעשעים זה עם זה והחכמה משגחת על זה, ומתענגת כאב שמתענג עם בנו, שהמחשבה משתוקקת לבוא בקול כדי שיבוא בדיבור: (ליקוטי אמרים דף י"ח ע"ב)

צב. הדיבור של ישראל הוא עולם הדיבור כביכול המחיה העולם, ומחשבתן של ישראל הוא עולם המחשבה, ועולם הזה מקבל אותיות הדיבור דרך אמצעות המדות, חסד דין רחמים, לפי שעולם הזה יש בו שטח וגבול, צריך לקבל על ידי המדות, כמשל השמש שאין יכולין להסתכל בו מחמת גודל הבהירות שבו, והאור היוצא ממנו יכולין להסתכל בו, ולהשיגו וליהנות ממנו לסיבת מיעוט בהירותו, כי אילו היה באור בהירות כמו בשמש לא היו יכולין גם כן להשיגו, וזהו כי שמש ומגן ה' צבאות (תהלים פ"ד, י"ב): (כתר שם טוב ח"ב דף י"ט ע"ד, ליקוטי אמרים דף י"ט ע"א)

צג. כאשר האדם הוא מדבר באהבה וביראה הלא השכינה משתוקקת לדברים אלו, כמו האם המשתוקקת שידבר בנה דבר של שכל כדי שתחשב בעיני בעלה, כך כשהדיבורים באים למעלה מכח האדם, מקושטים, בזה הכח נולד התפארות גדול, והמלאכים אומרים מי כעמך ישראל גוי אחד (דברי הימים - א כ"ז, כ"א) ולכך עדיף שיאמר לפחות תיבה אחת בתפילה באהבה וביראה כי בזה מעורר שכל המלאכים אומרים שירה להקב"ה, וגם הוא מעורר כל העולמות שכשהוא עובד להקב"ה, כל העולמות עובדין אותו יתברך שמו: (כתר שם טוב ח"ב דף ה' ע"א, ובליקוטי אמרים דף ה' ע"ב הוא יותר באריכות)

צד. ישמע מהיכלו קולי (תהלים י"ח, ז'). היכל נקרא הדיבור, וצריך להתפלל רק בשביל שיביא את הדיבור לו יתברך שמו, וכשמתפלל כך, מניחין אותו כל המשמורות, על דרך משל, חותם המלך שנשוא אותו בן כפר שאינו הגון לבוא לפני המלך, אף על פי כן מניחין אותו כל המשמורות, שהמלך יש לו געגועין על החותם, וממהרין אותו אל המלך, כדי שיהיה אל המלך תענוג מהר, כך הקדוש ברוך הוא מגעגע אחר הדיבור, וזהו ישמע מהיכלו קולי דהיינו מחמת הדיבור: (ליקוטים בסוף ספר אור תורה ד"ה כי רחץ ה' דף נ"ד ע"א)

צה. שמעתי ממורי בענין תפילת היום שיהיה על דרך דאיתא (טור אורח חיים סימן א') אני מעורר השחר ואין השחר מעורר אותי, שיטרח וייגע בהדרגה עד ברוך שאמר שהוא נגד עולם העשיה, שהוא למטה מקום הקליפות, ואחר כך יכוון יותר מברוך שאמר עד ישתבח שהוא יצירה, ואין שם קליפות כל כך כמו בעשיה, ומישתבח עד עמידה יכוון יותר, ובעמידה הוא החיבוק והזיווג האמיתי יפשיט את עצמו מן הגשמיות כמו שכתב באורח חיים (סימן צ"ח) יעוין שם, ואז נעשה תחילה מיינ נוקבין ואחר כך בא מיינ דכורין ויולדת זכר, מה שאין כן כשבא לאדם התעוררות מעצמו אז חס ושלום מורה על הצרה בסוד ותפילתו תהיה

לחטאה (תהלים ק"ט, ז') והתקנה לזה כשיעלה על לבו זאת, ויחרד בחרדה גדולה, ויתפלל מעומק הלב וכו': (תולדות יעקב יוסף פרשת אחרי דף צ"ז ע"ד)

צו. כאשר מתחיל האדם להתפלל מיד כשאומר אדני שפתי תפתח השכינה מתלבשת בו ומדברת הדיבורים, וכשיהיה לו האמנה שהשכינה מדברת אלו הדיבורים בודאי תפול עליו אימה ויראה וגם הקדוש ברוך הוא כביכול מצמצם את עצמו ושורה אצלו כמו שנאמר (שיר השירים ב', ט') מציץ מן החרכים מהאותיות שהם היכלות והוא הולך מהיכל להיכל, ובכל היכל דנין אותו אם הוא ראוי לכנוס, ואם היה האדם משים אל לבו שדנין אותו בעת שנפלה לו מחשבה זרה בודאי היה מתפלל בכוונה, רק שהוא שוכח שדנין אותו וכו': (ליקוטי אמרים דף א' ע"ב)

צו. הבעל שם טוב ע"ה אמר על מה שאמרו בזוהר (ח"א רל"ד. ח"ג רמ"ה ב) שדנין את האדם בכל היכל והיכל ומגרשין אותו מההיכל, פירוש, כי הדיבורים נקרא היכלות שהשכל שורה בהם והאדם המתפלל הוא הולך מאות לאות ומתיבה לתיבה וכשהוא אינו כדאי מגרשין אותו דהיינו שזורקין לו מחשבה זרה וממילא הוא בחוץ: (ליקוטי אמרים דף ז' ע"ב)

צח. כשנופלת לו מחשבה זרה אזי יתבושש עד מאוד כי דחפו אותו מהיכל המלך וישוב לתוך ההיכל בבושה רבה והכנעה גדולה עד מאוד, כי מחשבה זרה הוא עבירה כמו מוליד ממזר, על דרך דאיתא בגמרא (כתובות ס"ג א) רחילא בתר רחילא אזלא, כמו שהמחשבה הוא דכר ונוקבא, כך הקול והדיבור הם דכר ונוקבא ואם יש לו מחשבה זרה ומדבר דברי קודש הוי כמו ממזר, שיש לו צורה כמו האדם הכשר רק הפנימיות הוא רע, כך הדיבור הוא באותיות קדושות רק שהמחשבה הוא רעה שחושב דבר אחר ומוליד ממזר מדיבור קדוש, ועוד יחשוב כי הקדוש ברוך הוא אומר לו מדוע באת בהתיבה ואין אני בהתיבה, כי מחשבתו משוטטת בדברים אחרים: (צוואת הריב"ש דף י' ע"ב, ליקוטי אגדות בסוף ספר אור תורה, ליקוטי אמרים דף י"ח ע"ב)

צט. אם אדם מתפלל ויש לו מחשבה אחרת אזי חס ושלום הקליפה רוכבת על הדיבור, כי מחשבה רוכבת על הדיבור, וזהו לסוסי ברכבי פרעה (שיר השירים א', ט'). סוסים נקראים הדיבורים, וכשפרעה היינו מחשבה זרה, רוכב עליו, אזי דמיתך רעיתי, יותר טוב אילו שותק, אבל דבר היוצא מלב נכנס ללב, פירוש בלב העליון על ידי ההבל כנודע: (צוואת הריב"ש דף ח' ע"א)

ק. ענין היחוד הוא שלא להפריד השכל מן הדיבורים, שלא לערב רע בטוב, וזהו ועץ הדעת טוב ורע (בראשית ב', ט'), שפחה כי תירש וגו' (משלי ל', כ"ג), וכענין מים עליונים: (ליקוטים יקרים דף ה' ע"ד, ועיין לקמן אות קל"א)

קא. בתפילה צריך להיות כמו מופשט מגשמיות ואיננו מרגיש מציאותו בעולם הזה, וזהו אם אין אני לי מי לי (אבות א', י"ד), כלומר כשאני אבוא למדריגה שלא אדע וארגיש כלל אם אני לי, היינו אם אני בעולם הזה או לאו, בודאי אין לי שום פחד ממחשבות זרות כי איזה מחשבה זרה יקרב אלי בהיותי מופשט מזה העולם, וזהו מי לי, רצה לומר איזה מחשבה זרה יבוא לי, אבל כשאני לעצמי, רצה לומר כשאני חושב לעצמי לדבר יש, במציאות בזה העולם, אז אדרבה אינני נחשב לכלום, וזהו שאמר מה אני, רצה לומר מה אני חשוב ומה עבודתי חשובה לפניו יתברך שמו, כי אז יבלבלו אותי מחשבות זרות, והריני כמו שאינני בעולם הזה, כי עיקר בריאת אדם בעולם הזה הוא לעבודת ה' יתברך, והרי אין אני יכול לעבוד עבודתו, מחמת מחשבות זרות המבלבלים אותי, וגם מה שאמרו חז"ל (סוכה נ"ג א) אם אני כאן הכל כאן יש לפרש על פי דרך זה: (צוואת הריב"ש דף ז' ע"א ודף י"ב ע"א)

קב. כשישראל מתפללים ומתדבקים את עצמם לה' יתברך, קלא נפיק צאינה וראינה בנות ציון וגו' (שיר השירים ג', י"א) כלומר מי שאינו ראוי ליחוד זה ולא ניחא ליה, יצא, וזהו צאינה, ומי שראוי לזה וניחא ליה יראה, וזהו וראינה, וכששומעין הקליפות קול זה אז רוצים הם לבטל את האדם הזה בתפילתו במחשבה זרה מתענוגי הזמן, והחכם מתדבק באהבת ויראת הבורא יתברך, ובזה מעלה ניצוצי החיות שבתוך המחשבה ההוא, ואומר בלבו מה לי לדבק בחומריות הדבר, מוטב אדבק בחיותו שהוא כח מכוונות ה' יתברך שהוא החכמה כמו שנאמר (תהלים ק"ד, כ"ד) כולם בחכמה עשית: (כתר שם טוב ח"ב דף י"ט ע"ב, ליקוטי אמרים דף י"ב ע"א)

קג. שמעתי ממורי זלה"ה בפירוש הפסוק (תהלים י', י"ז) תכין לבם תקשיב אזניך, ורצה לומר כי סימן זה מסור ביד האדם, שאם נודמן שיוכל להכין לבו להתפלל לפניו יתברך שמו, בלי שום מחשבה זרה על כל פנים או בדחילו ורחימו כל אחד לפי מדריגתו, אז ידע כי נתקבלה תפילה ההוא, וזהו שאמר תכין לבם תקשיב אזניך, כי בעת שמתפלל יוכל לידע שתקובל ותקשיב אזנו יתברך שמו, ודברי פי חכם חן: (תולדות יעקב יוסף פרשת בהעלותך דף קל"ח ע"ג, ועיין לקמן אות קכ"ד)

קד. שמעתי מפי קדשו של מורי החסיד האלוקי הבעל שם טוב ז"ל שהזהיר על הזריות והזהירות בעסק התפילה לאנשים כערכנו, בכדי שינצל מן מחשבות זרות, ואמר בשם גיסו הרב החסיד מו"ה גרשון קוטיבער ז"ל שאמר משל יפה על האנשים וכו' שאינם מרגישים כלל בתפילתם אם היו במחשבה זרה או לאו, ואמר משל, כי היה דרך אחד מסוכן מאוד, והוא שהיה צריך לילך דרך יער שהיו שם מחבואות של גולנים ושוודים, שהיו מצפים לאיזה עובר ושב, ואז קמו ממחבואיהם וגזלו וחמסו וטרפו ועשו בו פצעים וחבורות, וכל מי שהיה מוכרח לילך דרך היער היה מהלך במרוצה גדולה מאוד, שלא יהיה להשוודים פנאי לילך ולבוא אליו ממחבואיהם שישבו בהם, פעם אחת נסעו שני אנשים בחבורה אחת, והיה אחד מהם שתוי ושיכור מאוד, והשני לא כן היה רק כדרך כל הארץ, והנה בנסעם דרך היער הזה, זה שהיה שלם בשכלו נסע במהירות גדול עד שעבר בשלום את היער בלי פגע, וחבירו השני השיכור הלך לאט לאט פסיעה אחר פסיעה, והרוצחים היו טורפים אותו והכו אותו ועשו בו חבלות ופצעים והוא לא הרגיש בדבר כלל מחמת שכרותו הגדול, ואחר זה פגעו זה בזה, ועמד הראשון ותמה את עצמו על זה השני ושאל אותו איך ניצלת שלא המיתו אותך בהכאות גדולות שעשו לך, והשני השיכור היה מתמה את עצמו על תמיהתו של זה, ואמר שאינו יודע שום דבר שעשו לו, כי לדעתו הלך בלי פגע, עד שהראשון הראה לו במראה את הפצעים והחבורות שבכל איבריו, וגם כתמים מן הדם שהיה שותת על בגדיו מן הפצעים והחבורות והוא נשאר בתמיהתו ואינו זוכר כלל, והנמשל מובן מעצמו: (דברי משה פרשת בא)

קה. הבעל שם טוב הקדוש ז"ל אמר מה שבא לאדם מחשבות זרות ומבלבלים אותו בשעת התפילה הוא אדרבה סימן טוב, על פי משל, דלפני מלך בשר ודם יש כמה מחיצות ושומרים לפתחים, שלא לגשת אליו, ופעמים מזדמן שאחד רוצה לילך עם המבוקש אל המלך והשומרים יודעים שזה יהיה רע להם, ואז אם זה ההולך אינו חשוב והגון, והרי ודאי להם שלא יפעול כרצונו כי המלך לא ישגיח עליו כלל, אז תיכף כשזה האיש אומר להשומרים שיניחוהו לעבור הפתחים והמחיצות תיכף פותחים לו כי מה איכפת להו, מה שאין כן אם זה האיש הוא שר וחשוב לפני המלך אז אשתמוטי קא משתמטי ליה בכל היכולת לדחותו בלך ושוב, שרצונם שלא יבוא לפני המלך ביודעם כי רע יהיה להם, כי דבריו יתקבלו לפני המלך, כמו כן נמי ענין התפילה ידוע כי הוא התקשרות להעלות ניצוצות הקדושות מהסיטרא אחרא רחמנא ליצלן ומכל דברים השפלים, וזה רע להם, לכן אם איש פשוט בא להתפלל לפני הקדוש ברוך הוא אשר גם בלאו הכי תפילתו איננה כל כך כהוגן ולא תעשה

בהם רושם, אז מניחין אותו ואין מבבלין אותו כל כך, מה שאין כן באיש הירא, אשר תפילתו תעשה פרי למטה ושורש למעלה אז מתגברין הסיטרא אחרא בכל היכולת ומבלבלין אותו במחשבות זרות, והמשכיל היודע זאת מתגבר בכל כוחו עליהם וצועק בקול מר אבי הושיעני, והקב"ה מתאוה לתפילתן של ישראל, אז נפתחין כל המחיצות והפתחים, וגורם תיקון הראוי, להעלות הניצוצות הקדושים, ופועל ישועות: (שפת אמת בערוזאן פרשת וארא)

קו. מבעל שם טוב, אם יפול לאדם מחשבה זרה יחשוב שהכל בא מאותיות והם קדושים, רק שנצרפו במחשבתו לשטות, על כן אם יכול להפוך אותיות הללו לדברים קדושים, היה טוב מאוד, או על ידי היפוך התיבות של המחשבה זרה, או בהפסק התיבות לשתיים, והן בראשי תיבות של המחשבה זרה, ודוקא שלא יופסק מהדביקות: (דרכי צדק אות כ"ה)

קז. ויש באדם כמה כוחות, שלזה העולם צריך כח זה, ולזה העולם כח זה, שעולה נשמתו לכל העולמות שצריך לעלות, ובודקין אותו בכל עולם אם הוא ראוי לעלות ואם לאו דוחין אותו לחוץ, ולפעמים שולחין לו מחשבה זרה מחמת שדוחין אותו, ואם הוא חכם, באותה המחשבה יכול לקשר עצמו יותר לה' יתברך, שהמחשבה היא אותיות שהם איברי השכינה רק שנפלו בקליפות מכח השבירה, ונעשה הצירוף של האותיות רע, כמו אדם שנותן מעדנים מעורבים מין בשאינו מינו, שכל אחד בפני עצמו הוא טוב וכאשר נתערבו הוא מאוס ורע מאוד, כך זה הוא גם כן נעשה רע:

וכשהוא מבין באיזה ענין הוא המחשבה אם בתאוה הוא מעולם התאוה נפל, אם ביראה רעה הוא מעולם היראה, אם בגאווה הוא מעולם התפארת, וכן בשאר דברים, שכולם משבעת ימי הבנין נפלו, וכשהוא מקשר אותם בה' יתברך באהבת הבורא וביראת הבורא, הוא מחזיר אותם לשורשם, וכן בשאר מדות, כל מחשבה לפי המדה שנפלה ממנה הוא מקשר אותה לאותה המדה, והקליפות נופלים ממנה, ונעשה הצירוף טוב, וזהו דאיתא (שבת קנ"ג א) מתיר את החבלים והשקים נופלים, השקים דהיינו הקליפות נופלים, ויש לה' יתברך ברוך הוא בזה הנאה גדולה, כמשל הבן מלך שנפל לשביה כשמביאין אותו לפני המלך הוא נהנה מאוד יותר מזה הבן שהיה אצלו תמיד: (כתר שם טוב ח"ב דף ג' ע"א, ליקוטי אמרים דף ד' סוף ע"א)

קח. בשם ריב"ש, כאשר בא לאדם מחשבה זרה בתפילה או בלימוד, ישבור המחשבה זרה ההוא, וידבוק עצמו בבורא יתברך, ובזה מתקן ניצוץ קדוש שיש במחשבה ההוא, והוא משל לאדם שהיה מונה מעות והיה בנו בשביה ובא אצל אביו ואמר הרי יש לך מעות פדני מהשביה: (ליקוטים יקרים דף ט"ו ע"ג)

קט. הנה האדם העוסק בתורה ותפילה בלא דחילו ורחימו לא פרחת לעילא (תיקוני הזוהר תיקון י') ומכל שכן אם יש בו מחשבות זרות, שנקראו קדשים פסולים ונמסרו לחיצונים, וכשחוזר האדם בתשובה מגביה הניצוצות הקדושים שנמסרו אל החיצונים, ולכן כשעומד בתפילה או בעוסקו בתורה עומדים המחשבות זרות לבלבל תורתו ותפילתו, כי המחשבות זרות הם חטאותיו, ועומדים לפניו בדרך מלחמה, אבל כוונתם שיתקנם ולהוציאם מעמקי הקליפות, והיינו על ידי שיחרד כשירגיש שהם עוונותיו ויצטער עליהן, וביאור דבר זה קבלתי מרבי ואין צריך להאריך כאן: (תולדות יעקב יוסף חוקת דף קנ"ח ע"א)

קי. שמעתי ממורי ביאור סוד א"ב וכו' ואיך שצריך לעשות בכל תיבה הכנעה והבדלה והמתקה, ורצה לומר כי דיני ש"כ ופ"ר הרמוז בתיבת אדנ"י דפתיחת תפילת שמונה עשרה, כל הכוונות שיש שם צריך לכוון בכל תיבה ודיבור להמתיק הדינין, כי אות א' הוא סוד פלא, ונתלבש באות ב' שהוא ב' אלפי"ן, וכן ג' ג' אלפי"ן, עד אות ת' ד' מאות אלפי"ן, וכל מה שנתרחק האות נתרחק מהחיות ונתלבש בקליפות עד מלכות שבמלכות ששם מחשבות

רעות וכו', וכאשר יתן לב על גלות השכינה שהיה ניצוץ השכינה מלובש בתוך כיעור הקליפות הזה יחרד חרדה גדולה ואז יתפרדו כל פועלי און, ונעשה יחוד יראה עם נורא ונתברר ניצוץ הקדוש ונתחבר למעלה אל החיות בסוד והחיות רצוא ושוב (יחזקאל א', י"ד) והוא גאולה מהשביה, וזהו הכנעה, כאילו הוא אינו מדבר רק השכינה, והבדלה להפריד הקליפות, והמתקה להעלותן להמתיקן בשורשן וכו', ודברי פי חכם חן: (תולדות יעקב יוסף בסופו דף ר"ח ע"ד)

קיא. אלופינו מסובלים (תהלים קמ"ד, י"ד), כשיודע האדם שאלופו של עולם הוא בכל תנועה שבעולם אז יכול לסבול הכל ואז אין פרץ וכו', וכן שמעתי אחר כך ממורי כי בדיעת אדם שה' יתברך מלא כל הארץ כבודו וכל תנועה ומחשבה הכל ממנו יתברך, אף אם יעלה היפך בכמה דברים ממשמעות הפירוש של התפילה, מכל מקום בדיעה זו יתפרדו כל פועלי און וכו', הגם ששמעתי ממנו גם כן שצריך הכנעה הבדלה והמתקה וכו' מצד השבירה שנפלו הניצוצות קדושות בין הקליפות צריך להפריד מהשכינה מחשבות רעות וזרות וכו', ודברי פי חכם חן, והחכם יבין וישכיל דיש בזה שני סוגים, אחד דרך כלל ואחד דרך פרט, כמו ששמעתי ממורי וכתבתי מזה במקום אחר ביאור כיצד מרקדין לפני הכלה בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה וכו' (כתובות ט"ז ב) דבית שמאי סבירא להו דבזמן הגלות סגי דרך כלל כמות שהיא, ובית הלל אומרים דצריך דרך פרט לקשט הכלה שתהיה נאה וחסודה וכו' ודברי פי חכם חן, והכי נמי אם יכול לטהר מחשבתו אזי מה טוב ומה נעים שיעשה דרך פרט בענין הבדלה והכנעה והמתקה שהוא עמוק מאוד, ואם לאו ידע דרך כלל שהכל ממנו יתברך ואז יוכל לעמוד על עמדו ולא ידחו הקליפות אותו בכל המדריגות, שיהיה נשאר דבוק בו יתברך, וזהו הבטחתו יתברך ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה (זכריה ג', ז') שהם המלאכים, שאין החיצונים והקליפות יכולים להדיחו ממעמדו ומצבו: (כתונת פסים דף כ"ז ע"א)

קיב. שמעתי ממורי זלה"ה כיצד מרקדין לפני הכלה בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה (כתובות ט"ז ב), וביאר כי לעתיד השכינה נקראת כלה וכו' מה שאין כן עתה השכינה נקראת זאת וכו', ובזה יובן כיצד מרקדין בזמן הזה בגלות השכינה שהוא לפני וקודם שנקראת כלה, כי הריקוד הוא להעלות ניצוצין ומדריגה תחתונה להעלותה אל העליונה כמו ריקוד קדוש וכו', ואין זה עולה יפה בזמן הגלות כי מי יוכל לעשותה על צד השלימות, כמבואר (בכתבי האר"י ז"ל) בסוד נפילת אפים שהוא להעלות ניצוצין מן עשיה עד רום המעלות וכתב מוהר"ח שאין אתנו יודע עד מה וכו' יעוין שם, לכך אמרו בית שמאי כלה כמות שהיא על דרך שכתב בזהר (ח"ג ק"ג ריש ע"ב) סוד נודע בשערים בעלה לפי מה שמשער כל אחד בדעתו ויכולתו אף בדרך כלל, אם אינו יכול בדרך פרט ליחד השכינה ולקשטה מכל מקום ישער כלה כמות שהיא, ובית הלל סבירא להו כלה נאה וחסודה, שצריך לידע בפרט איך להסיר בגדי צואים ולכלוך מהניצוצין ולקשטה בפרט, שתהיה השכינה כלה נאה וחסודה וכו', ודברי פי חכם חן: (צפנת פענח דף מ"ו ע"א)

קיג. כתבתי במקום אחר בשם מורי ז"ל שביאר פלוגתא דבית שמאי ובית הלל כיצד מרקדין לפני הכלה בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא גם בדרך כלל שידע שכבודו יתברך מסתתר בכל מקום וכו' ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה שידע דרך פרט איך שנפלו אור ניצוצי הקדושה בתוך הקליפות, ובאו בשעת תפילה מחשבות זרות לתקנן וצריך להבדיל ולהסיר הקליפה ולהעלות מתוכה ניצוצי הקדושה ולקשטה שתהיה כלה נאה וחסודה וכו': (תולדות יעקב יוסף ריש פרשת בראשית דף ח' ע"ד)

קיד. בידיעת האדם שידע ומאמין שה' יתברך מלא כל הארץ כבודו בכל תנועה ומחשבה והכל ממנו יתברך אז יתפרדו כל פועלי און וכו' והוא בחינת דע את אלהי אביך (דברי הימים - א כ"ח, ט') ששמעתי ממורי גם כן בענין זה: (צפנת פענח דף פ"ו ע"ב)

קטו. שמעתי ממורי זלה"ה, ענין מחשבות זרות איך להעלות הפנימי ולתקנם וחיצונות יתפרדו, ואם אינו יודע דרך פרט על כל פנים ידע דרך כלל שבכל דבר ודבר יש בו יחוד שני שמות הוי"ה אדנ"י וכו' ודברי פי חכם חן, וכעין זה שמעתי ממנו סוד רומח וכו': (צפנת פענח דף פ"ו ע"ב)

קטז. שמעתי בשם מורי זלה"ה ביאור ש"ס (ברכות ל"ג ב) אמר רבי זירא כל האומר שמע שמע משתקין אותו, אמר ליה רב פפא לאביי דלמא מעיקרא לא איכוון דעתיה וכו', אמר ליה חברותא כלפי שמיא מי איכא אי לא כוון דעתיה מעיקרא מחינן ליה במרזפתא דנפחא עד דמכוון דעתיה, והקשה מורי זלה"ה דאכתי הקושיא במקומה עומדת מכל מקום דלמא מעיקרא לא איכוון והשתא בא לצאת ידי שמים ולכוון וכו', ועוד קשה למה נקט רבי זירא דוקא האומר שמע שמע שתי פעמים וכו' ולא פסוק אחר בקריאת שמע או כיוצא, וביאר מה הוא ענין קבלת עול מלכות שמים, והענין כי האדם מחויב להאמין כי מלא כל הארץ כבודו יתברך לית אתר פנוי מיניה וכל המחשבות של האדם יש בו מציאותו יתברך וכל מחשבה היא קומה שלימה, וכאשר יעלה במחשבתו של אדם בעת עסקו בתפילה איזה מחשבה רעה וזרה היא באה אל האדם לתקנה ולהעלותה, ואם אינו מאמין בזה אין זה קבלת עול מלכות שמים שלימה, כי מקצר חס ושלום במציאותו יתברך, ובזה מובן האומר שמע שמע וכו' וקשה למה אמר שתי פעמים, וצריך לומר כי מעיקרא לא איכוון דעתיה, דהיינו שהיה לו איזה מחשבה זרה, אמנם אם ידע ששם גם כן הוא מציאות ה' יתברך לא היה צריך לומר שתי פעמים שמע, וזהו צחות לשון הש"ס מחינן ליה במרזפתא דנפחא, והכוונה כי המחשבה עצמה הוא מכה את האדם כמו במרזפתא דנפחא כדי לתקנו ולהעלותו, ולמה הוא חוזר פעם שנית לומר שמע כאילו חס ושלום בפעם ראשון לא היה שם מציאות ה' יתברך, ונמצא הוא מקצר במציאותו יתברך ובקבלת עול מלכות שמים, ולכך אמר משתקין אותו, ודברי פי חכם חן:

ועל פי זה ביאר ש"ס (ברכות ח' ב) רצוצא דמיית (פירש רש"י אפרוח שמת בקליפתו) מהיכן נפיק רוחיה, ומשני מהיכא דעייל נפיק, וש"ס זה צריך ביאור, ואמר על פי ש"ס דברכות פרק הרואה (נ"א) הרואה ביצים בחלום וכו' כי בחינת ביצה מראה בחינת התפילה, והענין, שאין לך מחשבה שלא יהא בה קומה שלימה, אף מחשבה רעה וזרה כשבאה אל האדם היא באה כדי לתקנה ולהעלותה כנ"ל, ואם האדם דוחה המחשבה ההיא ממנו, אז הוי כאילו דוחה והורג קומה שלימה, אמנם לפעמים יש מחשבה שצריך לדחותה, ואם נפשך לומר במה אדע איזה מחשבה לדחותה ואיזה לקרבה ולהעלותה, יתבונן האדם אם בשעה שבאה המחשבה זרה מיד עלה במחשבתו במה לתקנה ולהעלותה אז יראה לקרבה ולהעלותה, ואם לא יעלה מיד במחשבתו במה לתקנה, אז מסתמא באה לבטל את האדם בתפילתו ולבלבל מחשבתו, ואז יש רשות לדחות המחשבה ההוא כי הבא להורגך השכם וכו', ובזה יובן רצוצא דמיית מהיכן נפיק רוחיה, כלומר המחשבה שבאה בשעת תפילה שנקרא ביצה, דמיית, דהיינו שדוחה אותה המחשבה וממית אותה היכי נפיק רוחיה כלומר האיך הוא ממית ודוחה קומה שלימה, ומשני מהיכי דעל נפיק, כמו שעלה המחשבה לבלבל את האדם ולדחותו, כך נפיק, שיש רשות לאדם לדחות את המחשבה ולהוציא אותה, וזהו שאמר מהיכא דעל נפיק, ודברי פי חכם חן:

ופעם אחת שאל השואל למורי זלה"ה אם אמר כמה תיבות בקריאת שמע ובתפילה בלא כוונה אם רשאי לחזור פעם שנית ולאומרם בכוונה, ואמר בזה הלשון הלא ידוע ומפורסם שאין לך שום דבר שלא יהיה בו מציאות ה', אפילו מחשבה חיצונית שם יש גם כן ניצוצות קדושות כנודע, ואם כן אמר כמה תיבות של תפילה בלא כוונה רק במחשבה חיצונית, אם כן באה אותה המחשבה להוציא ממנה ניצוצות כנודע, ואם יחזור ויאמר פעם שנית אז הוא מורה שפעם הראשון לא היה שם שום מציאות ה' והוא מקצר במציאות ה' יתברך, גלל כן אל יאמר פעם שניה, רק יהרהר במחשבה ובכוונה אותן התיבות שאמר בלא כוונה, כל זה שמעתי בשם מורי זלה"ה ודברי פי חכם חן: (בן פורת יוסף דף נ' ע"ב וע"ג, ועיין שם עוד דף נ"ג ע"ד)

קיו. אמר הריב"ש נבג"מ על גמרא (ברכות ל"ד א) מחינן ליה במרזפתא דנפחא שהוא מיתת הנפש: (קול אריה פרשת משפטים)

קיא. מובא בספרים בשם הרב הקדוש הבעל שם טוב ז"ל על מאמר רבותינו ז"ל (ברכות ל"ג ב) כל האומר שמע וכופלו וכו' מחינן ליה במרזפתא דנפחא עד שיכוון דעתו, עיין שם מה שכתבו בשם קדשו באריכות, ושורש הדברים, כי ענין המחשבות זרות הבאים בתוך התפילה, או בעסקו בתורה, הוא אותם הניצוצות קדושים אשר נפלו על ידי אותו האיש בעצמו בתוך הקליפות, או בגלגול זה או בגלגול הקודם, או על ידי חטאו של אדם הראשון אשר כל נשמות ישראל היו נכללים בו, ולזה מגיע על כל אחד מישראל לתקן הניצוצות המגיע על חלקו, ולזה כאשר האדם עומד בתפילה ורוצה לדבק את עצמו בהקדושה אז באים אותם הניצוצות גם כן אליו כדי לתקנם וכו', ואני בעצמי שמעתי מפי קדשו ז"ל בזה הלשון, צריך להתחכם הרבה בענין המחשבות זרות אשר באים לאדם בעומדו בתפילה, כי המה כוחותיו ממש אשר באים אליו לתקנם: (דברי משה פרשת לך)

קיט. שמעתי ממורי ביאור פסוקי (תהלים ק"ט, ז' - י"א) ותפילתו תהיה לחטאה יהיו בניו יתומים ואשתו אלמנה וגו' ינקש נושה לכל אשר לו וגו', והקשה מה זה עונש לרשע שתהיה אשתו ובניו וגו', וביאר על פי דאיתא בש"ס (קידושין מ' ב) תלמוד גדול שמביא לידי מעשה וכו' והקשה דמשמע דמעשה גדול וכו', וביאר כי תלמוד יש בו שניהם כי אמרו רבותינו ז"ל (עיין מנחות ק"א) כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה, אם כן שניהם בידו, מה שאין כן מעשה הוא לבד וכו', והנה נפש הוא מלבוש לרוח, ורוח מלביש הנשמה, אם כן נפש נגד רוח נקרא אשתו, וכן רוח נקרא נגד נשמה אשתו וכו', וכמו שאמרו חז"ל (מגילה ו' ב) שצדיק ממנו בולע הכי נמי אמר דוד המלך ע"ה נגד דואג ואחיתופל שלמדו על כל פנים תורה שהוא מייין נוקבין לתפילה, וכמו שכתב מהרש"א שכל התורה הוא הכנה ליראה הנקרא תפילה וכו', ובתפילה משפיעין למתפלל מייין דכורין נגד מייין נוקבין וכשלמד לשמה כמו שהיה מייין נוקבין כך הוא מייין דכורין, מה שאין כן כשלמד שלא לשמה כך משפיעין לו בתפילה ואז תפילתו לחטאה, שמבלבלין אותו בתפילתו מחשבות זרות, ואז אשתו נפש הוא אלמנה שאינו מלבוש לרוח להיות מייין נוקבין וכו', וגם בניו שהם מעשים טובים הם יתומים, כי התורה שנקרא מעשה כנ"ל אחר שהיה שלא לשמה הם נע ונד דלא פרחית לעילא והם יתומים וגו', ינקש נושה לכל אשר לו, כי היצר הרע מלוה לו להמציא לו איזה מצוה שיעשה כדי להתפאר, או שילמד תורה שנקרא מעשה להתפאר וכך משפיעין לו מייין דכורין מלמעלה, רבות רעות וצרות, ואז היצר הרע נושה שלו בא להפרע מן הלוח, וזהו שאמר הכתוב ינקש נושה לכל אשר לו רחמנא לשיזבן וכו', ודברי פי חכם חן: (תולדות יעקב יוסף בסופו דף ר"ח ע"ד)

קכ. מבואר בכתבי האר"י זלה"ה שאין בחינת תפילה של יום זה דומה לתפילת יום מחר, עד ביאת המשיח, וזהו כוונת המשנה (ברכות כ"ח ב) העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים, יעוין שם, ושמעתי בשם מורי מופת על זה מן המחשבות זרות שבאין לאדם באמצע התפילה מסוד השבירה ורפ"ח ניצוצין שצריך האדם לברר בכל יום, והם באים שיתקן אותם ולהעלותן, ואין מחשבה זרה של יום זה דומה למחשבה זרה של מחר, והוא בחון למי שנותן לב על זה, וכאשר שמעתי ממורי איך לתקן מחשבות זרות, אם הוא הרהורי נשים יכוון להעלותם ולדבקן בשורשן שהוא חסד בסוד ואיש אשר יקח את אחותו וגו' חסד הוא (ויקרא כ', י"ז), ומחשבת עבודה זרה פגם בתפארת ישראל, ודי בזה: (תולדות יעקב יוסף ויקהל דף ע"ה ע"ג)

קכא. בתפילה יש דורון ומלחמה שהוא להלחם נגד מחשבות זרות עד שיקשור כל אחד בשורשו, כאשר קבלתי ממורי בכל ג' קוין וכו', ואז מקבל בדורון, זה המחשבה שהיה זרה, ונתקרבה בשורש הקדושה אל אבינו שבשמים: (תולדות יעקב יוסף סוף פרשת ויחי דף מ' ע"ג)

קכב. גם כי יבואו איזה מחשבות זרות, קבלתי ממורי איך ידע איזה מחשבה מקו החסד שנפלה בסוד השבירה וצריך לתקנה ולהעלותה, אמנם יש מחשבות שהם הרהורי עבירה, וכאשר באה מחשבה זו, אז ידע האדם שיש עליו דינים ורוצים להענישו על כן יחרד חרדה גדולה ונעשה יחוד יראה ונורא ויתפרדו כל פועלי און, וכאשר פירש הפסוק ידעתי כי אשה יפת מראה את וגו' (בראשית י"ב, י"א) ופסוק פן יהרגוני וגו' (שם כ"ו, ז') שהוא סימן העונש שיכנוס הרהור האשה בו: (כתונת פסים דף מ"ב סוף ע"ד)

קכג. שמעתי ממורי ביאור תוס' דפרק קמא דראש השנה (ט"ז: ד"ה ועיון תפילה) בשם ירושלמי (ברכות פ"ב ה"ד) יומא חד בעי איכוון, כי צריך להעלות במחשבתו ממטה למעלה בסוד רפ"ח ניצוצין וכו' וכל מחשבות זרות הוא מלכות שבמלכות, ובבא המחשבה זרה, צריך ליפחד ולירא ממנה, ועל ידי היראה מתחבר יראה עם נורא ומברר ניצוץ הקדושה מתוך הקליפה שהוא המחשבה זרה, והנה זה התנא שהיה מחשבתו ברורה וצלולה ממחשבות זרות לא מצא מקום להעלות ממטה למעלה כי אם על ידי שעלה מחשבתו למנות קורות ביתו או אפרוחים וכו', ובפרטות דברים אלו צריך לימוד וכו', ודברי פי חכם חן: (תולדות יעקב יוסף דף ר"ט ע"א)

קכד. קבלתי מרבתי ומפי ספרים דהתפילה בכל יום צריך כוונה אחרת, וזהו שאמרו בש"ס (ברכות כ"ט ב) אם יכול לחדש דבר וכו', וראיה מוכרחת לזה, דענין תפילה הוא לברר ניצוצות מרפ"ח ניצוצות מאנין תבירין, וזהו בסוד העלאת מיין נוקבין למלכות להזדווג אשה בבעלה, והעלאת הניצוצות הוא המחשבה העולה במחשבתו לאדם בשעת תפילתו, והחכם אשר עיניו בראשו יודע מן המחשבות זרות, לברר הפנימיות שבו, שהוא ניצוצות קדושות שנכנסו בתוך הקליפות ונעשו מחשבות זרות, ובדרך משל שאם בא לו הרהורי תאוות נשים הוא מצד חסד כמו שנאמר (ויקרא כ', י"ז) אשר יקח את אחותו וגו' חסד הוא, ויבין שאם יש לה לזה תאוה מצד ניצוץ אחד קדוש שיש לו, אם ידבק את עצמו בשורש של זה התענוג, ששם הוא התענוג בלי קצבה וערך, וכן בהרהור עבודה זרה חס ושלום, ושפיכות דמים שהוא קו שמאל, והאריכות בזה הוא סכנה, והמשכיל ידום, והנה עינינו הרואות שזה אי אפשר שיהיה בכל יום הרהור אחד כמו תמול שלשום, ואם כן, גם התפילה שיתחדש בה לפי ראות עיניו בהרהורים שלו, ולזה צריך דעת רחבה וכוונה גדולה שיהיה פיו ולבו ומחשבתו בהסכמה אחת שוין כנודע, מה שאין כן אם מתפלל בקביעות כמו תמול שלשום, לשונו רגיל לדבר,

והראש כורע במודים מעצמו, ולבו בל עמו וכמו שכתבו תוס' (ראש השנה ט"ז: ד"ה ועיון) בשם ירושלמי מחזיקנא טיבותא לרישא דכשהגיע למודים כורע מעצמו:

לזה נראה לי שיש עשר לשונות של תפילה (דברים רבה ב', א') שהם נגד עשר מדות שבמלכות הנקרא תפילה, ומדה אחרונה שבה מלכות שבמלכות ולפי מדת ימיו של אדם שבכל יום צריך לתקן ניצוץ אחד מפרקי עשר מדות שבמלכות עד שלבסוף ימיו שתיקן מדה אחרונה, תשוב בתשובה שלימה למלכות הנקרא תפילה, בערך אדם זה וצינור שלו, כמו בעקבות משיחא שיהיה התיקון בכלל העולם כולו עד עקביים, ויעלה כל ניצוצות המלכות בערך כל העולם, אזי בלע המות לנצח וייתי משיח, כך בפרטות אדם אחד נעשה מדת ימיו קומה אחת וכו':

ולפי זה ידע האדם שאין התפילה לצורך עצמו, כי אם צורך גבוה לתועלת השכינה וכמו שכתב האר"י, דאם מכוון לתועלת עצמו השכינה מקוננת עליו נתנני ה' בידי לא אוכל קום (איכה א', י"ד), ואם מכוון לתועלת השכינה מיד נענה, כמו שכתוב בתיקונים (תיקון י"ח נ"ה א) אם שכינתא תמן מיד פתחין ליה עיין בסוף ל"ג, וגם מבוקש האדם נכלל בבינה שהוא אם כל חי, וכל הנשמות הוא חלק השכינה וגם הוא נענה, אבל אם מכוון לשכינה כדי שיהיה הוא נענה גם כן נעשה מסך מבדיל, ה' יתברך יאיר לנו לעובדו באמת ובתמים:

והסימן לידע שיהיה נענה הוא כמו שאמר הכתוב (תהלים י', י"ז) תכין לבם תקשיב אזניך, שאם נסתייע כל כך ונזדמן שהוא יכול לעיין בה, אז בודאי תקשיב אזניך, שאם לא היה עת רצון שיהא יכול לכנוס בחדרי המלך ולהיות נענה, לא היה יכול לכוון, וכיון שנכנס למלך בודאי נעשה מבוקשו, שאין מונע מלהשיב אחור תאוות לבו ומבוקשו, שה' יתברך הוא תכלית הרחמים והחסד:

ויש שנכנס למלך ולא נעשה בקשתו, והוא בדרך משל למלך שסרחה עליו מטרוניתא, ובהאריך הזמן שגירשה מעל פניו, והלכה למרחקים, נזדמן להמלך עסק הדרך שמה, וכאשר נודע לה זה, עשתה תחבולה שתבוא לפניו, ותלך ותתחנן לפניו איך מר לה על עזבה את המלך, וסיפרה המאורעים שאירעו לה מיום גירושיה, וכל דברי תחנונים ופיוסים למלך עד שנתפייס מהרה ונתמלא מבוקשה, אך אם באה בתרעומות עליו על שבגד בה, אז אם מצאה את המלך שהיה בצער בלאו הכי והיא הוסיפה תרעומות להוסיף על צערו, אין דבריה נשמעים, כי אם כשמצאה אותו בעת שהיה טוב לב המלך, ונתישבו הדברים בלבו, שהדין עמה על שעזבה, שאין זה כבודו של מלך, בודאי עושה לה כמבוקשה, ונענית בעת רצון, אף שדיברה דרך ריב וקטטה, ועל שם זה נקרא השכינה ריב ודי למבין וכו': (תולדות יעקב יוסף דף קפ"א ע"א וע"ב)

קכה. אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא הווי כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס (אבות א', ג'). ויש גירסא אחרונא על מנת שלא לקבל פרס, ושמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה ששני הגירסאות נכונים, והם מדריגות זו למעלה מזו, והוא כי שלא על מנת לקבל פרס הוא עבודה נכונה וגדולה, דהיינו כשמתפלל על איזה דבר יהיה כוונתו לצורך גבוה, והדבר אשר הוא מתפלל עליו אם יבוא יבוא ואם לא יבוא לא יבוא, וכן כל עבודת האדם ועשיותיו יהיה לשם שמים, לא לשום דבר הנאתו, ויש עוד בחינה נשגבה, על דרך משל, למי שחפץ ורוצה מאוד ולבו בוער לדבר עם המלך, והמלך גזר ואמר שכל מי שישאל איזה שאלה ימלא בקשתו, וכשאדם הזה אשר חפצו ורצונו לדבר תמיד עם המלך, כשבא לדבר מבוקשתו לפני המלך, מתיירא פן יתן לו המלך וימלא חסרונו ומה לו עוד לדבר עם המלך, לכן הוא רוצה יותר שלא ימלאו לו מבוקשו, כדי שיהיה לו איזה דבר לבוא עוד

לפני המלך באיזה פעם ולדבר עמו, וזהו תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו (תהלים ק"ב, א'), פירוש כל התפילות של עני הוא שלפני ה' ישפוך שיחו, והוא על דרך דאיתא בש"ס (תענית כ"ה ב) רמז לזה במעשה דשמואל הקטן, וזהו על מנת שלא לקבל פרס: (דגל מחנה אפרים הפטרת תצא ד"ה רני)

קכו. שמעתי ממורי כי השכינה נקרא תפילה כמו שכתוב בכתבים ואני תפילה וכו', וגם מבואר שם כשיתפלל ישים מגמת פניו לשכינה ליחודה בבעלה, ולא יכוון לתועלת עצמו שחס ושלום עליו נאמר (איכה א', י"ד) נתנני ה' בידי לא אוכל קום וגו' יעוין שם, וביאר מורי זללה"ה הטעם יותר, כי אם יכוון לתועלת עצמו הגשמי שיהיה נענה בתפילתו, לתועלתו הגשמי, אז נעשה מסך מבדיל, על ידי שהכניס הגשמי ברוחני שם, ואינו נענה כלל, ודברי פי חכם חן: (צפנת פענח ריש פרשת שמות דף ב' ע"ג)

קכז. שמעתי ממורי ענין התפילה בח"ל, העיקר הוא האמונה שיאמין שה' יתברך מלא כל הארץ כבודו, ועל ידי זה מעלה ומנשא רגלי השכינה וכו', וגם יאמין, מיד כשיצא מפיו נוסח התפילה מה ששואל, מיד נענה, וכי תימא הא לפעמים שלא מצא מבוקשו, הענין הוא שהוא בהעלם ממנו, למשל שנעשה בקשתו בכללות העולם, הגם שבפרטות הוא מבקש להסיר הצער, באמת הוא לטובתו, או למרק עוון או כיוצא וכו', כי אם יהיה בכוונת שאלתו, שמצפה שיהיה נענה, אז מכניס הוא גופניות בתוך שאלתו שהיה ראוי שיהיה רק ברוחני לתועלת השכינה, ולא לתועלת עולם הזה, לכך הוי מסך מבדיל וכו' והאריך בזה ודברי פי חכם חן: (בן פורת יוסף בסופו דף קכ"ז ע"א)

קכח. בבחינת תפילה זו, יש כמה בחינות זו למעלה מזו כאשר קבלתי מפי ספרים וסופרים, בחינה הפחותה, המתפלל לעצמו שיתקן החסרון לעצמו, והוא בחינת מדריגת העולם וכמו שכתוב (ישעיה מ', ו') כל הבשר חציר וגו', כל חסד דעבדין לגרמוי עבדין וכו' (תיקוני הזוהר תיקון ל'), למעלה מזה המכוון לתקן למעלה חסרון השכינה, וממילא נתקן החסרון עצמו למטה בתיקון שורשו למעלה, כי הכל למעלה ולמטה אחדות אחד הוא, ועל כל פנים לא יכוון בתיקון למעלה וגם למטה לעצמו, כי הוי כמו קוצץ בנטיעות לעשות פירוד, כאשר שמעתי ממורי וזכרתי במקום אחר. וכן שמעתי פירוש הש"ס דברכות (ו' ב) דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מבזין אותו, והכוונה לפי שהפעולה של התפילה הוא למעלה ברומו של עולם ולא למטה, לפעמים, לכך בני אדם מבזין אותם בחושבם שתפילתם חס ושלום לריק, וזה אינו, ודברי פי חכם חן:

ויש עוד בחינה יותר מעולה שגם בתיקון למעלה לא יכניס את עצמו בהכרח שיעשה מבוקשו, דיש בזה סכנה, כמו שדרשו חז"ל (שיר השירים רבה ב', כ') בפסוק אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ (שיר השירים ב', ז'), ומעשה של ר' יוסף דילרייני יוכיח רחמנא ליצלן, על כן עצה היעוצה לאיש משכיל, שהוא יעשה את שלו, ויתפלל על דבר המאורע, ובעל הרצון יעשה כרצונו הטוב, וזהו בחינה המעולה, עבודה שלא על מנת לקבל פרס: (תולדות יעקב יוסף פרשת שלח דף קמ"ד ע"ב)

קכט. שלושה ספרים נפתחים בראש השנה וכו' (ראש השנה ט"ז ב), ספרים, רצה לומר דיבורים, וצדיקים גמורים הם שכל דיבורם בדברי קדושה בתפילה ובתורה, הם ליחד הדיבור בעולם המחשבה, שבכל תפילה ודברי תורה צריך להאמין שמיחד בודאי עולם הדיבור בעולם המחשבה, אם הוא בכוונה, ואף על פי שמתפלל ואין נותנים לו בקשתו מה שהוא מתפלל, עם כל זה באתערותא דלתתא שהוא מיחד עולם הדיבור בעולם המחשבה בזה הוא גורם למעלה גם כן כזה, ואלו בני אדם שכל כוונתם ליחד עולם הדיבור עם עולם

המחשבה הם צדיקים גמורים, וזהו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות ל' ב) אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש, רצו לומר שיחשוב שמה שחסר לו חסר למעלה גם כן וכן בשלומו לא יפסיק, דהיינו כשמתפלל בכוונה אז הקדוש ברוך הוא מתפאר בעולם הדיבור, ובא ההתפארות בכל העולמות ונופל עליו גם כן התפארות, ויזהר שלא יבטל מהדביקות שיש לו, לחשוב בהתפארות שלו איך הוא מתפלל בכוונה גדולה. בינונים הם אותן בני אדם שבתפילתם מכוונים גם לזה שיעשה הקדוש ברוך הוא בקשתם מה שהם צריכים בצרכי עולם הזה, והם תלויים ועומדים עד יום הכיפורים, רצה לומר עולם המחשבה הנקרא יום הכיפורים, ורצה לומר שהוא תלוי ועומד עד המחשבה רצה לומר אחרי כוונת הלב, אם כוונתם לשם שמים בבקשת צרכי העולם הזה, כדי שיהיו פנויים לעבודתו יתברך שמו, אז גם הם נכתבין לחיים, כי גם בכוונתם נתיחד עולם הדיבור עם עולם המחשבה וכו': (צוואת הריב"ש דף ט"ו ע"א, רמזי אגדות בסוף ספר אור תורה דף ס"ה)

קל. האדם כשידבק את עצמו להדיבורים, הדיבורים ימליצו בעדו, והוא, שלא תהיה כוונתו לשום דבר, רק לדבק עולם הדיבור, לעולם המחשבה, וזהו פירוש שלושה ספרים נפתחים בראש השנה, ספר הוא לשון דיבור, סיפור של צדיקים שכוונתם אינו כי אם ליחד עולם הדיבור לעולם המחשבה, נכתבים לאלתר לחיים, פירוש, שהם מתדבקים לאלתר להיות חיים, בינונים שכוונתם ליחד וגם בשביל שיעשה הקדוש ברוך הוא רצונם, בינונים תלויים ועומדים עד יום הכיפורים, שאז הוא התגלות עולם המחשבה, ויש לכל מחשבה עליה, ונעשה גם כן מחשבתם: (כתר שם טוב ח"ב דף ד' סע"ב, ליקוטי אמרים דף ד' ע"ד)

קלא. צריך האדם לחשוב את עצמו כאין וישכח את עצמו מכל וכל, ויבקש הכל בכל תפילתו על השכינה, ואזי יכול לבוא למעלה מהזמן, דהיינו לעולם המחשבה, ששם הכל שוה, חיים ומות, ים ויבשה, וזהו מה שכתוב בזוהר (ח"ב מ"ח א) אלי דייקא דא בעתיקא תליא, שהיו צריכין להפקיר את עצמן, ולשכח בצרתן, כדי שיבואו לעולם המחשבה, ושם הכל שוה, מה שאין כן כשהוא דבוק בגשמיות עולם הזה הוא דבוק בהתחלקות טוב ורע, דהיינו שבעת ימי הבנין, ואיך יבוא למעלה מזמניות, ששם אחדות גמור, וכן כשחושב את עצמו ליש, ומבקש צרכיו, אז אין הקדוש ברוך הוא יכול להתלבש בו, כי הוא יתברך שמו אין סוף, ואין כלי יכול לסבלו, מה שאין כן כשחושב את עצמו לאין: (ליקוטי אמרים דף י"ח ריש ע"ג, והוא בקיצור בכתר שם טוב ח"ב דף כ' ע"ד)

קלב. שמעתי אומרים שהרב הקדוש מו"ה גרשון אמר פעם אחת למורינו הריב"ש ז"ל בזה הלשון, כל זמן שאתה תוכל עוד בתפילה לומר ברוך אתה על פי רצונך תדע כי עדיין לא הגעת לכוונת התפילה, כי כל כך צריך האדם להיות בהתפשטות עד שאפס מאתו כח ושכל לדבר התפילה: (עבודת ישראל פרשת מצורע)

קלג. שמעתי ממורי פירוש הכתוב (תהלים ק"ב, א') תפילה לעני כי יעטוף דהוי לו לומר תפילה מעני וגו', והמשיל למלך אחד גדול רחמן שהכריז שכל מי שצריך לשאול דבר יבוא וישאל מאת המלך שיתן לו, והנה יש שבא בשביל כסף וזהב, ויש עבור שררה, והנה איש אחד משכיל נמצא שביקש מהמלך שימצא חן בעיניו לדבר עמו המלך בכל יום שלש פעמים, והוטב בעיניו על שהוא משכיל, ונבחר לו דיבורי המלך עמו מזהב ומפז, וגזר אומר, שכאשר ירצה זה האיש משכיל, לילך אל חדרי המלך פנימה, לדבר עמו, שילך דרך כל אוצרות בית המלך, ויטול מה שירצה באין מוחה, והנה המלך בעצם נקרא עני שאין עמו דבר רק הכל ביד הממונים שלו על אוצרות המלך, וזה שאמר תפילה לעני רצה לומר שזה ביקש והתפלל לעני, רצה לומר שידבר עם המלך שנקרא עני, ובאמת כי יעטוף, רצה לומר שנתעטף בשאלה זו כל חמדה ואוצרי המלך, ומפרש ואומר שהתפלל ואמר כי לפני ה' בעצמו ישפוך שיחו,

שידבר עם המלך בעצמו, ובו נתעטף הכל, ודברי פי חכם חן: (תולדות יעקב יוסף פרשת ואתחנן דף קע"ח ע"ג)

קלד. שמעתי ממורי כי רבי נחוניא בן הקנה אחר שידע כל הכוונות היה מתפלל כתינוק בן יומו וכו' יעוין שם, וביאר מורי כי בענין התפילה ועבודת ה' יש שתי בחינות, א) שמאל, שהקב"ה דוחה אותו, ב) ימינו יתברך מקרב, והענין הוא כי מבואר בטור אורח חיים (סימן ה') דכתב הטור יכוון השם בקריאתו באדנ"י שהוא אדון הכל, ויכוון בכתיבתו הוי"ה היה הוה ויהיה המהוה כל העולמות וכו', אם כן כשאדם אומר בלב מבין ברוך אתה, שה' יתברך הוא לנגד פניו, וגם פירוש שם הוי"ה שהוא היה הוה ויהיה, המהוה כל העולמות, ומחיה כל הנשמות, בהזכרת שם זה, היש תענוג גדול מזה, שמדבר עם המלך מלכו של עולם פנים בפנים וכמו שכתוב (שיר השירים א', ב') ישקני מנשיקות פיהו, ואז נקרא בחינה זו ימינו יתברך תחבקני, מה שאין כן אם עוונותיו מבדילין בינו לבין קונו, ובעת אומרו ברוך אתה וכו' מחשבה זרה מפרדת בינו לבין אלוהיו, וטורדת אותו המחשבה בהבלי עסקיו של עולם הזה, ואין יכול לכוון וכו', וניטל ממנו התענוג הנפלא של ישקני מנשיקות פיהו, אז בחינה זו נקרא שמאלו של הקדוש ברוך הוא, ומכל מקום גם בעת שהשמאל דוחה הוא לתכלית, כדי שיקרב אותו בימין לקבלו בתשובה, והחכם יתן לב לידע בעת ששמאלו של הקדוש ברוך הוא דוחה אותו, ה' יתברך בעצמו ובכבודו שם, כי חוש הראות מעיד, בעת שאדם דוחה חברו, הוא עצמו שם, לכך יקבל דחייה זו באהבה, וינשק הדחייה, ויחרד חרדה גדולה, ולהבין שזה הדחייה הוא כדי להתקרב אליו יתברך יותר, והוא אשר ימינו פשוטה לקבל שבים, וכן בכל עניני פחד ויראה חיצונית יכנס מזה ליראה פנימית, וכן על ידי מחשבות רעות יבין וכו', הגם שהנשיקה ממנו יתברך טוב יותר מהדחייה, מכל מקום יעשה כנ"ל, ודברי פי חכם חן: (כתונת פסים דף מ"ג ע"ב)

קלה. שמעתי ממורי כי אדם השלם אם יזדמן לו איזה ביטול תורה ותפילה יש לו להבין שגם זה הוא ידו יתברך שדוחה אותו כדי שיתקרב יותר בסוד שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני וגו' (שיר השירים ב', ו'), ודברי פי חכם חן, וזהו ששמעתי מן מוהר"ן עיין בקונטרס אחרון: (תולדות יעקב יוסף ריש פרשת וישב דף ל"ב ע"א ויקהל דף ע"ה ע"ג)

קלו. שמעתי ממורי זצללה"ה כי דחייה של שמאל הוא הקדוש ברוך הוא בעצמו כדי לקרבו בימין: (צפנת פענח בשלח דף מ"ז ע"ג)

קלז. שמעתי ממורי שרוב ענוותנותו של האדם גורם שנתרחק מעבודת ה' יתברך, שמצד שפלותו אינו מאמין כי האדם גורם על ידי תפילתו ותורתו שפע אל כל העולמות, וגם המלאכים נזונים על ידי תורתו ותפילתו, שאילו היה מאמין זה, כמה היה עובד ה' בשמחה וביראה מרוב כל, והיה נזהר בכל אות ותנועה ומלה לאומרה כדקא יאות, וגם לתת לב אל מה שאמר שלמה ע"ה (תהלים ס"ח, י"ד) אם תשכבון בין שפתים שהקב"ה שומר ושוקד על שפתי האדם לנושקה כשהוא אומרה בתורה ובתפילה בדחילו ורחימו, ואם ישים אליו לבו בודאי מי זה האיש אשר לא יאחזנו רתת וזיע שהמלך גדול ונורא שומר ושוקד על שפתים של אדם נבזה וחדל אישים וכיוצא בזה, והוא מעין מה שאמרו חז"ל (גיטין נ"ו א) ענוותנותו של רבי זכריה גרם חורבן וכו', כך האדם ראוי לשום לב ולומר כי הוא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, וכל תנועותיו ודיבורו והילוכו ועסקיו, עושה רושם למעלה למעלה, ובודאי יזהר בכל דרכיו ועסקיו שיהיה לשם שמים, מה שאין כן כשחושב האדם מה אני ספון לפגום או לתקן למעלה ולמטה, שיהיה נרשם כל עסקי למעלה, ובזה הולך בשרירות לבו ואומר אך שלום יהיה לי, ובאמת זה אינו, כי האדם על ידי מעשיו הטובים הוא דבוק בו יתברך ממש וכמו שכתוב (דברים כ"ח, ט') והלכת בדרכיו, ועל ידי שהוא רחום מלמטה נתעורר

מדה זו של רחום למעלה בכל העולמות, וכמו שכתבתי ביאור דע מה למעלה ממך (אבות ב', א') רצה לומר ממך תדע, איזה מדה שנתעורר בכך שכך הוא למעלה: (תולדות יעקב יוסף פרשת עקב דף קפ"א סוף ע"ב וע"ג)

קלח. שמעתי בשם הבעש"ט זללה"ה שאמר, משל, אדם שרוצה לאכול, ותאב ביותר לדבר מאכל הנערב אליו, ואחר כך רואה על מקום גבוה מונח הדבר מאכל הישר בעיניו, ואין ידו מגעת לשם, ומכוון כאילו אוכל, ונמצא מה הועיל בכונתו, וכל מה שהוא מכוון ביותר הוא רעב ביותר, וכמו כן אותן אנשים המכוונים כוונת נוראות ורמים העומדים ברומו של עולם, ואין יד שכלו מגעת לשם, להיות שהוא רחוק מאוד מהכוונה, ומה הועיל בתקנתו, וטוב לו שאל יכניס עצמו במקום גבוה יותר מערכו והשגתו: (אור המאיר פרשת וירא ד"ה ואשה אחת)

קלט. ריב"ש ע"ה אמר, כשאדם טובע בנהר, והוא מראה כמה תנועות שיוציא עצמו מן המים השוטפים אותו, בודאי הרואים אותו לא יתלוצצו עליו ועל תנועותיו, כך כשמתפלל ועושה תנועות, אין להתלוצץ עליו, שהוא מציל את עצמו ממים הזדונים, שהם הקליפות הבאים לבטלו ממחשבתו בתפילתו: (ליקוטים יקרים דף ט"ו ע"א, אור האמת דף פ"ג ע"ב)

קמ. מה שאומרים לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, הכוונה להביא התפארת למלכות שיתפאר הקדוש ברוך הוא עם המלכות, דהיינו המדריגה התחתונה, עולם הדיבור, שזאת המדריגה מחיה את כל העולמות כמו שאמר הכתוב (תהלים ל"ג, ו') בדבר ה' שמים נעשו, ונאמר (נחמיה ט', ו') ואתה מחיה את כולם, והדיבור של הקדוש ברוך הוא הוא תמיד מחיה את העולמות, וכשאדם עושה מצוה, הקדוש ברוך הוא מתפאר במלכות דהיינו הדיבור שלו שהוא בתוך העולמות, ואז מביא האדם את המלכות אל הקדוש ברוך הוא, דהיינו שהקב"ה מתפאר עם עולם הדיבור, וזהו יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, שיתפאר הקדוש ברוך הוא במלכות שהוא בתוך העולמות ויתגלה מלכותו, דהיינו שיכירו הכל שהוא מלך העולמות, וזהו תענוג גדול להקב"ה, ומדת המלכות הוא מצדינו ובידינו, דהיינו שאנו מכירים גדולתו ומלכותו, ואז הוא נשלם במדת מלכותו כי אין מלך בלא עם, שמחמת העם נתגלה המלכות, ויש לקודשא בריך הוא תענוג גדול מזה: (ליקוטים יקרים דף ד' ע"א, כתר שם טוב דף ב' סוף ע"ד)

קמא. טעם למה אנו אומרים אלהינו ואלהי אבותינו, כי יש שני סוגי בני אדם המאמינים בה' יתברך, אחד שמאמין בהקב"ה מחמת שהולך בדרכי אבותיו הקדמונים, ועם כל זה אמונתו חזקה, והשני הוא מי שבא על האמנת הדת מחמת החקירה, והחילוק ביניהם הוא, שהסוג הראשון יש לו מעלה שאי אפשר לפתות אותו, אף אם יאמרו לו כמה חקירות הסותרות חס ושלום, כי אמונתו חזקה מצד קבלת אבותיו, ועוד שלא חקר מעולם, אבל יש לו חסרון, שהאמונה אצלו הוא רק מצות אנשים מלומדה, בלי טעם ושכל, אבל השני יש לו מעלה, שמחמת שהכיר הבורא יתברך מחמת גודל חקירתו, הוא חזק באמונה שלימה ובאהבה גמורה, אבל גם כן יש לו חסרון, שבקל יכולים לפתותו, ואם יביאו לו ראיות הסותרות חקירותיו, יתפתה חס ושלום, אבל מי ששתי המדות בידו, אין לו למעלה ממנו, דהיינו שסומך על אבותיו הקדמונים בחזק, וגם כן באה לו על ידי שחקר בעצמו, זו הוא אמונה שלימה וטובה, ולזה אנו אומרים אלהינו ואלהי אבותינו. גם יש לפרש בזה הכתוב (תהלים ל"ד, ט') טעמו וראו כי טוב ה', רצה לומר, טעמו מעצמכם להרגיש הטעם והיינו מחמת החקירה, וראו לשון ראיית מה שאתם רואים מאחרים הנהגה כמו שהנהיגו אבותינו: (כתר שם טוב דף י"ט ע"ג, ליקוטים יקרים דף ט"ז ע"ב)

קמב. טעם למה אנו אומרים הודו בין הקרבנות ובין פסוקי דזמרה ואין אנו אומרים בתוך פסוקי דזמרה, כי ידוע שהקרבנות הוא עשיה, ופסוקי דזמרה הוא יצירה, ויוצר אור הוא בריאה, והוא סוד אופנים וחיות ושרפים, וסוד שמוותיהם הוא שעשיה הם נקראים אופנים, מלשון גלגל, שהמלאכים אשר שם חושקים וגוללים להתקשר למעלה, וגם הם בסוד נפש לשון יתרון והוספה שחושקים להוסיף להם יתרון שפע וחיות, ומלאכים דיצירה הם יותר עליונים ובא להם החיות יותר מלמעלה ולכן נקראים חיות, ומלאכים דבריאה הם יותר עליונים ומתלהבים יותר להתקשר לעילא ולכן נקראים שרפים, ואדם הוא עולם קטן, כשקם בבוקר ממטתו הוא בלא יראה כלל ובקרבנות הוא מתדכה כדאיתא בזוהר (ח"ג ק"כ ב) והוא בסוד עשיה והוא כמו אופן שהוא חושק להתקשר ולהתגלגל עצמו לה' יתברך, ובמה, בפסוקי דזמרה, ששיג בפסוקים אלו התלהבות יותר מקרבנות, אך קודם בואו להתלהבות גדול מתחיל בתחילה בלא התלהבות כל כך, ולכן ניתקן לומר הודו תחילה, שהוא רק פסוקים מלוקטים ואינם פסוקי דזמרה ממש, בכדי שכשיגיע לפסוקי דזמרה יהיה בהתלהבות גדול ואז בא לו חיות יותר כי התלהבות הוא חיות, ויוצר יבוא לו עוד יותר התלהבות ויבוא למדריגת השרפים: (ליקוטים יקרים דף ד' ע"ג, וקצת מזה הוא בצוואת הריב"ש דף י"ט ע"ב)

קמג. לכל הפחות לדקדק בקריאת שמע הנאמר פעמיים בכל יום לאומרה בלי מחשבה זרה, והוא דבר גדול לאין ערך, וסימנך כל הקורא קריאת שמע מזיקין בדלין וכו' (ברכות ה' א), מזיקין היינו כל המזיקים שבעולם הן בגופם הן בנפשם, הגם שאי אפשר להתפלל בלי מחשבה זרה, ירגיל עצמו בלי מחשבה זרה בתחילה: (צוואת הריב"ש דף ג' ע"ב)

קמד. בתפילה בלחש כשהוא מדבק עצמו למעלה אז זוכה ומעלין אותו יותר למעלה באותה תפילה כמו שאמרו רבותינו ז"ל (יומא ל"ח ב) בא ליטהר מסייעין אותו, ועל ידי התפילה זו זוכה שידבק במחשבתו למעלה, ומכח זה יוכל לבוא עוד למדריגה יותר גדולה אפילו שלא בשעת התפילה, שיהא דבוק למעלה: (צוואת הריב"ש דף ד' ע"ב)

קמה. ברוך אתה וגו'. ברוך כורעו' לגבי ה', אתה י' לגבי ה' (משנת חסידים באצילות דערבית פרק ד' משנה ח' ט), הכוונה בכריעת י' לגבי ה', דהיינו המשכיל שהיא החכמה, שאין העולמות שלמטה ממנו יכולים להשיג אותו, שהשכל שהוא הבינה אינו יכול להשיג את החכמה כי בחכמה אינו מושג עולם המחשבה, רק עולם המחשבה הוא בהעלם שם, דרך משל, שנוטעין אילן מגרעין והאילן עושה פירות, נמצא בודאי היה מתחילה בגרעין כל האילן כמו שהוא, הענפים והפירות, הכל היה בגרעין בהעלם, כי אנו רואים שמכוחו יצא האילן שלם עם פירותיו, בודאי היה מתחילה הכל גנוז בתוך הגרעין, אך שם היה בהעלם גדול, שלא היה מסוים וניכר שם איזהו מקום ענף האילן ואיזהו מקום הפרי, כן הוא כאן, שהחכמה הוא היולי, שם יש כל המדות, דהיינו השכל שהוא המחשבה וכן אהבה ויראה וכן כולם, אך אין מתגלה שם המחשבה בפרטות, ששם כל הדברים הכל אחדות גמור, רק בבינה נתגלה המחשבה לעשות כך או כך, ומבשרי אחזה אלוה כשאדם רוצה שיהיו לו בנים, נושא אשה, ומתחילה היה זה במחשבה לישא אשה כדי שיהיו לו בנים, וזהו שנקרא בינה עולם הבריאה, עולם המחשבה, וזהו שאמרו רבותינו ז"ל (זוהר ח"א כ"ד א) ישראל עלה במחשבה, רצה לומר שהקב"ה צפה במחשבה כל התענוג שיהיה כשיהיו ישראל בעולם, ומכח זה הוא ברא את העולמות, והדיבור הוא המחיה העולמות, והוא הנקרא אשה, ומכח זה נולדים הבנים שהם כל המעשים טובים שעושים ויש להקב"ה תענוג מזה, וכשהוא שוחה ראשו אז באתערותא דלתתא אתער לעילא, וממשיך י' לגבי ה', והיינו המשכיל ממשיך אל השכל שהוא הבינה, ברוך ו' לגבי ה', היינו שממשיך התפארת לגבי מלכות שיתפאר הקדוש ברוך הוא עם

המדריגות התחתונים דהיינו המלכות שהוא הדיבור שהוא בתוך העולמות ומחיה אותם:
(ליקוטים יקרים דף ד' ע"א)

קמו. אין כאלהינו הוא בעולם העשיה, שהוא כמו ספר שאי אפשר לטעות, מי כאלהינו הוא ביצירה שאפשר חלילה לטעות שם, כמו שטעה אחר לפי שראה מט"ט וכו' (חגיגה ט"ו א), אך אני איני טועה כי מי כאלהינו, נודה לאלהינו הוא בבריאה ששם אי אפשר לטעות מפני שקרובה לאצילות, ובאצילות אומר לנוכח אתה הוא אלהינו: (כתר שם טוב דף י"ט ע"ג, ליקוטים יקרים דף ה' ע"א)

קמו. שמעתי בשם מורי פירוש אתה הוא אלהינו, דמתחילה אמר לנוכח ואחר כך לנסתר וכו', שאם סובר האדם שהוא דבוק בו יתברך, והוא נוכח פניו יתברך שמו אז הוא רחוק ממנו, ואם סובר שהוא רחוק אז הוא קרוב, ואם כן זהו שאמר מי שסובר אתה אינו אלא הוא, ומי שסובר הוא אז אלהינו, ודברי פי חכם חן: (תולדות יעקב יוסף קדושים דף ק"ט ע"ד)

קמח. בכל תפילה יש בירור ניצוצין חדשים, רק ביום השבת יערכנו (ויקרא כ"ד, ח') רצה לומר התפילות של כל השבוע אינם עולים רק ביום השבת יערכנו הכהן לפני ה', הכהן העובד עבודה במוסף יום השבת, בקדושת כתר עולין כל התפילות, כמבואר בכתבים, ושמעתי זה ממורי, והבן: (כתונת פסים דף ל"ח ע"ב)

קמט. מריב"ש אף על פי שמתפלל שחרית ומוסף בשבת ויום טוב בדביקות, מתפלל מנחה בלא דביקות כל כך, מחמת חולשה שנחלש גופו ומוחו: (ליקוטים יקרים דף ב' ע"ג)

קנ. בשם הבעל שם טוב, שהחמיר מאוד שצריך לומר בתפילת ערבית ברוך ה' לעולם אמן ואמן: (מדרש פינחס החדש אות ע"ב)

קנא. שמעתי ממורי בענין קישוטי הכלה שמקשטין אותה בכמה מיני לבושין, כדי שיבואו לקירוב הזיווג על ידי שמצאה חן, על ידי הקישוטי, ובעת הזיווג אשתלילו מלבושהו בקירוב בשר וכו' (תיקוני זוהר סוף תיקון ט"ו) ומבשרי אחזה אלוה כביכול שהתפילה הוא השכינה כלה עליונה, והשושבין הוא הצדיק שעל ידו נעשה היחוד והזיווג, על ידי תפילתו מעומקא דלבא מיחד התפילה שהוא הכלה לאלהי ישראל, והוא זיווג עליון, ועל כן קודם הזיווג צריך לקשטה בכמה קישוטי כנ"ל, וצריך שתדע משם לבושים הגורם לקישוט, כי נודע מה שמצינו כי הפרי הוא הצדיק, והלבוש אל הפרי הוא המוץ והתבן הם הרשעים, שאי אפשר בטבע הבריאה להוציא הפרי בעצמו בלתי המוץ והתבן, כי אם לעתיד על דרך שאמרו חז"ל (כתובות קי"א ב) עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מלת וכו', ובעת אשר שליט האדם באדם לרע לו (קהלת ח', ט') רצה לומר לרע לו של השליט והטעם מבואר בכתבים להוציא ניצוצי קדושה שהם חיותו יעוין שם, ולדברינו הנ"ל מבואר, כי הרשע הנקרא לבוש מיצר אל הצדיק כדי שיקרא ממיצר, אם כן הוא קישוטי לבושי השכינה שגורם להתפלל ממיצר, ונעשה יחוד התפילה שהיא הכלה עם דודה, וכאשר נעשה היחוד אז כביכול אשתליל מלבושיה ויתפרדו כל פועלי און, עד כאן תוכן דבריו הגם שאין זה לשונו: (תולדות יעקב יוסף פרשת שלח דף קמ"ט ע"א)

קנב. איתא בזוה"ק (ח"ג ר"מ א), פתח ואמר (ישעיה נ"א, א') שמעו אלי רודפי צדק מבקשי ה', רודפי צדק אינן דאזלין בתר מהימנותא, רודפי צדק ודאי, אינן מבקשי ה', אי בעיתו למנדע מהימנותא ולאחודא להאי צדק לא תסתכלון בה בלחודהא כשאר בני עלמא דגרמי מיתה לגרמייהו על דא, אבל הביטו אל צור חוצבתם וכו', וכבר שמעתי פירוש מאמר זה ממורי

שהוא ענין כלל גדול בעבודת ה' וכעת נשכח ממני כולו, ונראה מכל מקום להעלות מעט קט ואיני יודע אם הוא בכללות דבריו או לאו וה' יתברך יצילנו משגיאות:

והוא שכבר נזכר שכל תפילות האדם יהיה לתועלת השכינה שהיא נקרא תפילה ששואלת ומתפללת מדודה למלאות חסרונה, וכל מה שנחסר לאדם הכל הוא בשביל החסרון שבשכינה, וצריך האדם שיתפלל למלאות חסרונה שמה, ובתיקון למעלה ממילא נמשך למטה, שגם הוא אחד מאיברי השכינה כי מלכותו בכל משלה (תהלים ק"ג, י"ט) ואין לך מקום פנוי ממנה, אך הלב יודע מרת נפשו שאין כל העתים שוות, שאם חס ושלוש יש לאדם איזה צער גדול ותפילתו הוא על עצמו, ואינו משים על לבו שצער זה הוא בשבילה ויותר היה ראוי להתפלל עליה כי ממנה פנה ויתד שהכל בה, או שהוא מתפלל ובתוך כך נזכר שצריך להניח את עצמו ולהתפלל על השכינה רק שאינו יכול להתאפק על צער עצמו, ואם יאמר שהוא מתפלל על השכינה, ובוחר לב הוא ה' יתברך היודע שאין זה אמת, אפשר שחס ושלוש נדחה מכל, ועל כן יתפלל בפשוטו לפי מה שהאדם הוא במדריגה בעת ההוא, רק שיהיו פיו ולבו שוים כי דובר שקרים לא יכון וגו' (שם ק"א, ז'), כן שמעתי מפורש מפי הרב המגיד מו"ה מנחם מענדל ודברי פי חכם חן:

והנה בחינה פחותה הוא נקרא מלכות בלבד, מה שאין כן כשמיחד השכינה בהקב"ה בתפילתו על ידי שנותן לב שזה הוא השכינה המתפללת אליו יתברך, אז הוא דבוק אל חיים, שזעיר אנפין נקרא חיים, מה שאין כן מלכות נקרא רגליה יורדת מות (משלי ה', ה'). וכשמיחד מלכות על ידי יסוד צדיק הנקרא חי, אז הוא גם כן נדבק שם בחיים, אם כן זהו שאמר שמעו אלי רודפי צדק מבקשי ה' דלא תסתכלון בה בלחודהא כשאר בני עלמא המתפללין על עצמן, רק איזהו חסיד המתחסד עם קונו (זוהר ח"ג רפ"א א), וזהו שאמר רודפי צדק מבקשי ה' דאינון צדיקייא שלוחי דמטרוניתא הן וכאילו הם מבקשין אל ה' עבור צדק ליחדא שכינתא בהקב"ה, וזהו שאמר הביטו אל צור חוצבתם ואל מקבת בור וכו' והבן: (תולדות יעקב יוסף פרשת קדושים דף ק' ע"ד ודף ק"א ע"א)

קנג. איש חכם ומשכיל יתן לב להבין כי צער שיש לאדם הוא צער השכינה כמו שאמרו בסנהדרין (מ"ו א) קלני מראשי וכו', ואז יתפלל על צער השכינה וממילא יעבור הצער מהאדם: (תולדות יעקב יוסף פרשת בשלח דף נ"ג ע"ב)

קנד. שמעתי ממורי זלה"ה כי צדיקייא אינון שלוחי דמטרוניתא שעל ידי הצער וחסרונו יודע חסרון השכינה להתפלל שימולא שם החסרון, ונעשה על ידו יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, וזהו מעלת התפילה, וסרה קושית הקדמונים למה צריך תפילה, הלא ה' יתברך יודע מה שצריך האדם כי הוא בוחן כליות ולב וכו', ומורי ביאר על פי הנ"ל כי תפילה הוא צורך גבוה שידע האדם מחסרונו שהוא נמשך מחסרון של מעלה, ויתפלל שימולא החסרון שם למעלה בשכינה, כי צדיקייא אינון שלוחי דמטרוניתא, ממילא ימולא החסרון שלו גם כן, רק שהוא לא יכוון לתועלת עצמו רק לתועלת השכינה, ודברי פי חכם חן: (צפנת פענח דף נ' ע"ג, תולדות יעקב יוסף ויקהל דף ע"ה ע"ב ובפרשת שלח דף קמ"ג ע"ד)

קנה. צדיקייא אינון שלוחי דמטרוניתא, ומכח החסרון שיש להם שהם חסרי לחם, או חסרי מלבושים, ידעו שחסרון זה הוא למעלה, ויתפללו למלאות החסרון שם ולא יתפללו לתועלת עצמן כלל וכו', והנה שמעתי מן המנוח החסיד מוהר"ן זלה"ה כי בהתפלל איש המוני על לחם או בגד שהוא מתפלל בגשמי, מזה נמשך שפע לחם ובגד בגשמי ממש גם לאנשי הצורה, שאינם מתפללים על לחם ובגד הגשמי כלל, רק ברוחני, ודברי פי חכם חן: (צפנת פענח דף כ"ט ע"ב)

קנו. שמעתי בשם מורי שצריך להתפלל על שונאיו שהם רוחו של צדיק בגלגול וכו', ועל ידי התפילה נמתק בשורשו ומוציא מהם רוחו, והנשאר בהם כלה מאליו וכו', ודברי פי חכם חן: (בן פורת יוסף דף כ"ג ע"ב)

קנו. שמעתי בשם מורי איך יתפלל על שונאו, והתועלת הוא זה, כי שבע יפול צדיק וקם (משלי כ"ד, ט"ז), רצה לומר בשבע ספירות נתגלגל נפש רוח נשמה שלו, דהיינו נפש הם עבדים והבהמות שלו, ורוח היא אשתו, והדיבור הוא גם כן זיווג שבפה נקרא אשתו, שאמרו חז"ל (יבמות ס"ג א) זכה עזר לא זכה כנגדו, דהיינו כשפגם בדיבורו כמו לשון הרע וכיוצא, מזה נעשו אנשים שונאיו המדברים עליו, הנשמה ממוח והם בניו, ופגם שבמוח במחשבה, גורם שיש לו צער מבניו, ובנפש גם כן, אם פגם במעשיו ובעובדא, גורם לו צער מעבדיו ובהמתו, ובכל הספירות יכול להעלות נפש רוח נשמה, מה שאין כן בספירה שביעית הוא במלכות, ומשם יונקים הקליפות נגה, קשה לו להעלות נפש רוח נשמה משם, נמצא שונאיו שבאו על ידי פגם הדיבור, צריך לתקנם להעלותם על ידי דיבורי התפילה, ובאם לאו שדוחה אותן, נעשו יותר שונאים על ידי עביות וחומריות, לכך גם ענוש לצדיק לא טוב (משלי י"ז, כ"ו) כי הוא רוחו של צדיק עצמו, לכך צריך להתפלל על שונאיו לתקנם ולהעלותם, ועל ידי התפילה נמתק בשורשה, ומוציא מהם רוחו, ומה שנשאר בהם הם כלים מאליהם, ישמע חכם ויוסיף לקח, ודברי פי חכם חן. וזהו ענין מעלת משה רבינו עליו השלום שהעלה ותיקן דיבורו, ותחילה היו צאן שהיה רועה אותן, ואחר כך בגלגול נעשו תלמידיו, שנתן להם התורה ולמד עמהן וכו', ודברי פי חכם חן: (בן פורת יוסף בסופו דף קכ"ו ע"ד)

קנח. שמעתי ממורי זלה"ה כי נפש רוח נשמה של אדם נתגלגל בשבע ספירות והנפש הם עבדיו ובהמותיו, ואם פגם בנפש דהיינו במעשה, גורם לו צער מעבדיו ובהמותיו, והרוח ממללא הוא הדיבור, ואם פגם בדיבור לשון הרע וכיוצא בזה, נעשה מדיבור זה אנשים שמצערים אותן, ומדברים עליו, ונודע כי הדיבור נקרא זיווג כמו שאמרו חז"ל (כתובות י"ג א) ראוה מדברת וכו', אם כן אשתו היא רוח גם כן זכה נעשה לו עזר ואם לאו כנגדו, הנשמה שוכנת במוח שמזה נעשה טיפה זרעיית והם בניו, ואם פגם במחשבה שבמוח גורם שיש לו צער מבניו, ובכל הספירות יכול להעלות נפש רוח נשמה מה שאין כן בספירה שביעית שהוא מלכות אשר משם יונקים הקליפות נגה, קשה לו להעלות משם נפש רוח נשמה שלו, כלל העולה כי בני אדם השונאים אותו באו על ידי פגם דיבורו לכך צריך להעלותו ולתקן על ידי דיבור התפילה להתפלל עליהם שישבו ויתקנו, כמו שאמרו בש"ס (ברכות י' א) גבי רבי מאיר וברוריא איתתיה יתמו חטאים ולא יתמו חוטאים וכו', ואם אינו עושה כך רק שדוחה אותן נעשו חומריות ועב יותר, ושונאים אותו יותר, וזהו שדרשו חז"ל (שבת קמ"ט ב) גם ענוש לצדיק לא טוב, כי הוא רוחו של צדיק עצמו שמזה נעשו בני אדם השונאים אותו, וצריך לתקנם ולהעלותם בתפילתו, ועל ידי התפילה נמתק בשורשו ומוציא מהן רוחו, והנשאר בהם כלה מאליו וכו', וזה ענין משה רבינו ע"ה שהיה רועה צאן ואחר כך נתן להם התורה ונעשו תלמידיו וכו', ודברי פי חכם חן: (תולדות יעקב יוסף פרשת לך דף י"ז ע"ג)

קנט. שמעתי ממורי שהקשה הרמב"ן, והכותב בפרק ה' דברכות זכרו בשם רב חסדאי וכו', בענין תפילה, שנשתנה גזר דין על ידי תפילה מרעה לטובה, וכי יש שינוי רצון לפניו יתברך שמו, בשלמא אם האדם מתפלל עבור עצמו, אז יש לומר מאחר שהאדם משתנה מרעה לטובה גם גזר דינו משתנה מרעה לטובה, מה שאין כן אם אחרים מתפללין עבורו קשה כנ"ל, ותירץ בשם מורו שהתפילה הוא למתק דין המלכות הנקרא דין בשורשו בבינה וכאשר מתפלל עבור חבירו בזה האופן אז מקשר אותו למעלה בשורש והוא אדם אחר לא זה הראשון וכו', וביאר הוא ביותר, דנודע דגזר דין הוא טיפה ברחם המלכות, והוא אותיות כמו שאמרו בש"ס (ברכות נ"ה א) יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ וכו',

ובודאי אין המלך עצמו עושה דין באחרים, כי אם שמצוה לשליח, על ידי תיבות צירוף, המשמיע מה גזירה גזור עליו, ויכול השליח לעשות בראשי תיבות של הגזירות שגזר, באופן דמשמע בענין אחר, והנה הצדיק שלוחא דמטרוניתא היודע למתק הדינין בשורשן לקשר הטיפה שבמלכות אל הבינה ונשתנה לענין אחר והבן, ודברי פי חכם חן: (כתונת פסים דף מ"ז ע"ב)

קס. שמעתי בשם מורי פירוש הפסוק (תהלים קמ"ה, י"ט) רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם, דקשה אם כבר עשה רצון יראיו מה צריך עוד לשמוע שועתם להושיעם, ועל כל פנים איפכא הוי ליה לומר ששומע שועתם ורצון יראיו יעשה, וביאר כי מצאנו מדתו יתברך ששומע לכל הקוראים אותו או לטובה או לרעה חס ושלום כמאמר חז"ל (עין יעקב ברכות פרק הירואה סוף סימן קל"ט) גנבא במחתרתא רחמנא קריא, וכי תימא אם כן מה הפרש יש בין צדיק לרשע, וביאר כי יש הפרש גדול ביניהם, כי הגנב שנשמע תפילתו שיוכל לגנוב ואחר כך כשנתפס בגניבתו וחוזר וקורא אליו יתברך שמו, שוב לא נענה מאחר שבחר בזה, מה שאין כן הצדיק המתפלל על איזה דבר גם שיודע ה' יתברך שאין זה לטובתו מכל מקום ה' יתברך עושה מבוקשו, וזהו שאמר רצון יראיו יעשה, ואחר כך כשרואה הצדיק שאין זה טובתו וחוזר וקורא אל ה' אז ברחמיו יתברך שועתם ישמע ויושיעם, עד כאן, ודברי פי חכם חן:

ובדרך זה שמעתי מהרב מו"ה יואל פירוש המדרש (בפתיחתא דאיכה רבתי סימן ב') הלואי אותי עזבו ותורת שמרו שהוא תמוה, וביאר כי מצינו לחז"ל דגנבא במחתרתא וכו' ויש להבין למה באמת הוא כך שנשמע תפילתו במה שהוא נגד רצונו יתברך, וצריך לומר דהוא מהכרח דאם לא כן אין בחירה כשלא יוכל לעשות רע, ועוד כי מזה יתן לב להתפלל שיוכל לעשות טוב מאחר שרואה שיש משגיח שומע תפילת המתפללים לפניו יתברך שמו, והראיה ששומע תפילתו גם בזה להרע לזולתו, אם כן כל שכן להטיב שישמע לו, היוצא מזה אלו הרשעים חוטאים בסיבת בטחונם בו יתברך שיעזור להם כשיתפללו שיוכלו לגנוב ולחמוס וכיוצא בזה, דלולא זאת לא היה עולה זאת על לבם, והיו סומכין על התורה דכתיב בה לא תגנוב, ובזה יובן הלואי אותי עזבו, רצה לומר שלא יבטחו בי לעשות מעשים רעים ולבטוח בי לעזור להם, ואז כשלא יבטחו בי בזה אז ותורתי שמרו דכתיב לא תגנוב, מה שאין כן עתה על ידי סיבת בטחונם בי חוטאים ותורתי לא שמרו, ודברי פי חכם חן: (תולדות יעקב יוסף פרשת שופטים דף קפ"ו ע"ג)

קסא. שמעתי ממורי פירוש הפסוק (תהלים ל"ד, י"ג) נצור לשונך מרע וגו' סור מרע ועשה טוב כי שם ישעיה הנביא חצי זעם וחצי נחמה, מה שאין כן ירמיה, והיה נענש ירמיה הנביא שהושלך בבור וכיוצא בו, על שלא התפלל על ישראל כשנאמרה לו הנבואה וכו', ובענין המחשבות הוא כמו החלומות שהולכין אחר הפה וכו' אם הוא מאמין וכו', ועל כן יכול להתפלל להמתיק בשורשן, כי נצח והוד שם הוא הגזר דין וכו' ואין יכול להמתיק, נאמר בעל פה ואין לכתבו, וגם אפשר שהמחשבה או החלום הוא בסוף העולם, ובזה יובן פסוק הנ"ל עד סור מרע ועשה טוב, ודברי פי חכם חן: (בן פורת יוסף בסופו דף קכ"ו ע"ג)

קסב. שמעתי ממורי זללה"ה כשנזדמן לאדם איזה צרה והתפלל וניצול, גם כשיזדמן לו עוד סיבה זה לא יהיה צרה וכו', ודברי פי חכם חן: (כתונת פסים דף מ"ד ע"א)

קסג. שמעתי ממורי שהקשה על פסוק (ירמיה נ', כ') ביום ההוא יבוקש עוון בית ישראל ואיננו ואת חטאת יהודה ולא תמצאינה וגו', למה יבוקש הלא טוב יותר שלא ימצא, ועוד הקשה בימות המשיח שיבטלו כל הצרות שיצטרכו להתפלל עליהם אם כן התפילה שהוא אבר

השכינה וכי אפשר לבטלה חס ושלום, וביאר כי יש ארבעה סוגי התפילה, א) על כבודו יתברך שנתמעט ונתחלל בין האומות וראוי שיתפלל וכו', ב) ראוי שיתפלל על מחילת העוון כי העבירה חמורה ממיתה כי המיתה מכפרת וממרכת העוון, מה שאין כן העוון גורם כמה מיתות וכריתות רחמנא ליצלן, ג) תפילה על הפרנסה, ד) על החיים, והנה איברי השכינה מעוטף בארבעה סוגים הנ"ל שיתפלל עליהם ויפרדו הגשמי ויעלו ניצוצי השכינה הפנימי למעלה וגו', מה שאין כן בדליכא ארבעה סוגים הנ"ל אינו יודע על מה להתפלל, וזהו שאמר הכתוב כי יבוקש עוון בית ישראל כדי שיתפלל עליו ואיננו, וגם חטאת יהודה שהוא חסרון סוגים הנ"ל, ולא תמצאינה מה להתפלל, כי אם דרך יחודים תהיה התפילה וכו', ודברי פי חכם חן: (תולדות יעקב יוסף ויקרא דף פ"א ע"א, כתונת פסים דף ל"ט ע"ד)

קסד. מה שאמרו חז"ל בגמרא (ברכות ל"ב א) לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל מבואר לקמן ריש פרשת ויגש כי שם מקומו:

קסה. דיבורי התפילה צריכין שיהיה יוצאין מעומק הלב, והפגם הגדול שבא על ידי שאיננה מעומק הלב מבואר לקמן ריש פרשת שמות בפנים אות א' ושם בהגה:

קסו. איתא בספרים הקדושים ובשם הבעל שם טוב ז"ל כי בעת שחס ושלום הדין שורה לא יתפלל אדם על ביטול הדינין כי אם במחשבה, וכדי שלא יוכל לקטרג חלילה: (תולדות אדם פרשת ויגש)

קסז. ידוע בשם אדוני אבי זקני הבעל שם טוב זללה"ה שאחר התפילה שאדם מתפלל צריך ליזהר במעשיו כי עלול הוא ליפול חס ושלום לכעס או לשאר דברים שאינם מהוגנים, והיינו אם מתפלל במדת יראה נופל מזה אחר כך בכעס חס ושלום, ואם מתפלל במדת אהבה גדולה, יכול לבוא לפעמים אחר כך לאהבה שאינה צריכה, ומזה תבין בכל מדה ומדה, ועצה היעוצה בזה הוא, לסמוך תיכף אחר התפילה לדברי תורה או למלאכה, והדברים הללו צריך ביאור רב ועמוק בהרחבה, כי לא ניתן לכתוב על הספר, והרב החסיד מו"ה יעקב יוסף הכהן סמך דברי פי חכם על משנה (אבות ב', ב') וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עוון כנ"ל, והבן: (דגל מחנה אפרים פרשת תשא ד"ה ואמלא)

קסח. עוד הקדמה אחת שידע האדם אם נענה בתפילתו, אם אחר התפילה לבו שמח, וההיפוך עצבות, ועל פי זה שמעתי פירוש הש"ס (ברכות ט' ב) יומא חד סמך גאולה לתפילה ולא פסיק מיניה חוכא כולא יומא, והקושיא מפורסמת, ונראה שהוא ודאי סמך גאולה לתפילה בכל יום, אבל לא נודע לו אם עשה פעולה למעלה, אבל בהיום שסמך גאולה לתפילה ולא פסיק מיניה חוכא שמע מינה שעשה יחוד למעלה לכן לבו שמח, ודברי פי חכם חן: (תולדות יעקב יוסף פרשת עקב דף קפ"א ע"ב)

סליק עמוד התפילה בס"ד